

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

na téma:

Vývoj rodiny v sociokulturním kontextu českých zemí od pol. 16.st. po
současnost

Praha 2013

Autor: Jan Brychta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Horský Ph.D.

Poděkování

Děkuji především doc. PhDr. Janu Horskému Ph.D. za odborné vedení mé práce a za cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuelním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 28.6. 2013

podpis

Obsah

1. Úvod	6
1.1. Struktura a cíl práce	6
1.2. Pojem rodina	6
1.3. Definice rodiny	7
1.4. Vývoj rodiny	8
1.5. Charakteristika rodinné kroniky	9
1.6. Rozbor struktury rodinné kroniky	10
2. Generace žijící v Ptáčově	11
2.1. Generace I. (1540-1604)	11
2.2. Generace II. (1585 – 1632)	12
2.3. Generace III. (1617 – 1689)	14
2.4. Generace IV. (1659 – 1729)	15
2.5. Generace V. (1695 – 1756)	17
2.6. Generace VI. (1739 – 1793)	18
3. Sociální a ekonomický vývoj rodu ve vesnici Ptáčov	20
3.1. Pozemková kniha vesničky Ptáčova	20
3.2. Sociální stratifikace	22
3.3. Starý demografický režim	23
3.4. Dědění Brychtova gruntu	24
3.5. Dědická praxe	26
3.6. Ceny poddanských nemovitostí	27
3.7. Vývoj ceny Brychtova gruntu	28
3.8. Závdek a splátky na Brychtově gruntu	33
3.9. Gruntovní peníze	34
4. Sňatky ptáčovských Brychtů	36
4.1. Vdovství	37
5. Vývoj sociálního postavení sedláka	38
6. Historie vesnice Ptáčova	41
6.1. Rychtář	42
7. Pozdější generace	44

7.1. Generace VII. (1793 – 1859).....	44
7.2. Generace VIII. (1832 – 1898).....	46
7.3. Generace IX. (1865 – 1951).....	47
7.4. Generace X. (1903 – 1973).....	47
7.5. Rozdíl mezi sedlákem a měšťanem	47
7.6. Přehled geografické a sociální mobility rodu mezi lety 1763-1973.....	50
7.7. Stručný přehled současných generací přímé linie.....	50
8. Kolektivní paměť	51
8.1. Komunikativní a kulturní paměť.....	52
8.2. Kolektivní trauma	54
8.3. Historie a kolektivní paměť.....	55
8.4. Kolektivní paměť rodiny v konfrontaci s její historií.....	55
8.5. Výsledky dotazování a jejich interpretace	56
9. Závěr.....	59
10. Seznam použité literatury.....	60
11. Seznam použitých pramenů:.....	60
12. Přílohy:.....	62

1. Úvod

1.1. Struktura a cíl práce

V práci sleduji postupný vývoj rodiny a jejích členů od nejstarší generace až po konec 19.st. Text se vztahuje na členy rodiny a na základě známých faktů začleňuje je a jejich konání do kontextu doby. Mým hlavním zájmem je popsat především společenské instituce a události jako je sňatek, vdovství, proces dědění, geografická a sociální mobilita aj. na konkrétních případech. Zvýšenou pozornost budu věnovat především ekonomickému vývoji na gruntě a okolnostmi dědických převodů. V závěru práce se zabývám kolektivní pamětí současné rodiny a porovnává ji s psanou historií. Práce si dává za cíl pojmenovat a popsat sociokulturní prostředí a jeho změnu v různých historických obdobích.

1.2. Pojem rodina

Na tomto místě bych rád vymezil, co pod pojmem rodina budu sledovat. Pojetí rodiny v minulosti se totiž od dnešního značně lišilo. Zatímco dnes odvozujeme příslušnost k rodině především podle příbuzenských vazeb, tehdejší pojetí bylo založeno na principu místa. „Starší“ typ rodiny by se dal hrubě přirovnat k dnešnímu pojetí pojmu domácnost. Za členy rodiny se tedy považovaly všechny osoby, které společně obývaly jeden objekt, v tomto případě grunt (statek). V rodině se tedy kromě osob, které spojovalo nějaké krevní nebo příbuzenské pouto, vyskytovali i lidé nepříbuzní – čeled' aj. Ve své práci se budu zajímat především těmi členy rodiny, které pojily příbuzenské vztahy s rodem Brychtů, nicméně nehodlám zcela ignorovat i ostatní členy domácnosti.

1.3. Definice rodiny

Pojem rodina není jednoduché jednoznačně vymezit. Je to způsobeno především tím, že problematikou rodiny se zabývá velké množství společenských oborů, které na ni nahlíží svým pohledem. Definice rodiny se může lišit i v různých oblastech či přístupech jedné vědy. Ve své práci se budu zabývat historickými, sociálními i ekonomickými problémy, které s rodinou souvisely a proto se pokusím o její popis na základě poznatků především z těchto společenských oblastí.

Jedna z možných definic rodiny:

"Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti."¹

Funkce rodiny

Rodina je ustanovena za účelem plnění společenských funkcí, které by měla plnit.

Funkce rodiny:

1. reprodukční
2. ekonomická
3. výchovná
4. emocionální

V průběhu času se měnila jak struktura rodiny, tak především její funkce, které měla naplňovat. Jednotlivé funkce zůstávaly, ale měnila se důležitost a intenzita, kterou jim rodinní příslušníci přisuzovali. Nyní se pokusím o stručný přehled vývoje rodiny.

---

¹ Jandourek, Sociologický slovník, 2001

1.4. Vývoj rodiny

V nejstarší fázi (16. -17. st.) se rodiny skládají ze spíše menšího počtu osob. Velké zastoupení mají nukleární rodiny. Rozšířená rodina je méně častá, protože krátká střední doba života neumožňuje její vzniknutí. Za hlavní funkci rodiny se dá v této době považovat funkce ekonomická. Rodina pro své členy zajišťuje především přežití skrze materiální zajištění, kterého se dosahuje nejčastěji společným hospodařením na rodinném statku (gruntě). Často je v literatuře zmiňován princip lokality. Rodina je utvářena spíše na principu místa. V historických pramenech se pak hovoří o domácnosti nebo o gruntu spíše než o rodině (viz. např. i ptáčovská pozemková kniha). Z těchto forem zápisu lze usuzovat, že rozhodující pro příslušnost k rodině nebyly příbuzenské vztahy, ale fakt společného sdílení jednoho místa, tedy gruntu.

Nabízí se otázka, zdali tak příbuzenské vztahy ztrácely na emocionálním případně i dalším významu. Lze předpokládat, že přinejmenším nejbližší příbuzní k sobě nějaké citové vazby cítili. Ty mohly být způsobeny přirozenou mateřskou láskou, vlivem církevního učení či prostým dlouhodobým soužitím. Hlavním problémem, jak tuto domněnku potvrdit, je ale absence dobových pramenů, které by ji potvrzovaly. Jak už bylo řečeno, hlavní funkcí rodiny bylo zajištění ekonomické prosperity a tak i písemné prameny se zabývaly především touto oblastí. Pozemkové knihy popisují vývoj dědění gruntů, finančních pohledávek a závazků. Ani v případě dědění nelze očekávat, že by sedláci dostali prostor k projevení své větší náklonnosti např. vůči jednomu ze svých potomků, protože i proces dědění byl často korigován vrchností pomocí selských řádů (artikulí). Při přepisu nemovitosti, ještě za života hospodáře, se často do zápisu připisovala garance výměnku. I tato instituce byla ošetřena zvykovým právem, takže se nelze dozvědět nic o citových vazbách například mezi otcem a synem. Další písemné prameny jako jsou urbáře či lánové visitace opět vypovídají pouze o ekonomických podmínkách dané domácnosti. Podle matričních záznamů lze sledovat reprodukční funkci rodiny a její osobnostní složení, ale o citových vazbách mezi jednotlivými členy rodiny nic zjistit nejde. Jedinec byl určován povinnostmi, které mu byly přesně vymezeny. Právo v této době znamenalo více než minimum morálky, dá se říci, že jeho většinu. Nabízí se otázka, zdali bylo

v tomto prostředí vůbec nějak možné svoji citovou vazbu ke svému příbuznému veřejně demonstrovat.

V období vývoje v 17.-18.st. se začíná projevovat především autorita hospodáře, který plní úlohy jako hlavní koordinát v rodině. Zvětšuje se i úloha matky a přikládá se větší důraz na mateřskou lásku. V průběhu 19.st. se začíná silně rozvíjet emocionální funkce rodiny, pro níž je typický citový individualismus. Výběr partnera pro manželství je nyní více individuální volbou, při výběru se více hledí na citovou složku a méně na ekonomické možnosti potenciálního partnera. Vznikají pevné citové vazby uvnitř rodiny a v neposlední řadě vzrůstá potřeba soukromí a uzavření se před zbytkem společnosti.

1.5. Charakteristika rodinné kroniky

Kronika rodiny Brychtů je kolektivním dílem, které vzniklo retrospektivně mezi lety 1999-2001. Jako hlavního autora bych označil Jana Brychtu seniora (12. generace), který za pomoci ostatních členů rodiny poskládal rodinné záznamy do systematického obrazu. Kronika má podobu rodopisu, který je doplněn o grafické zpracování v podobě rodokmenu. Součástí kroniky jsou i fotografie a osobní záznamy o členech rodiny, především z pozdějšího období, počátku 20.st. Z důvodu své snahy o kontinuitu práce jsem se držel pouze hlavní linie rodu, abych na ní mohl lépe popsat její vývoj v čase.

Janu Brychtovi seniorovi se podařilo dohledat své předky až k Matoušovi Brychtovi (1793– 1859), kolářskému mistrovi, který žil a zemřel v Jaroměřicích nad Rokytnou. Záznamy o Matoušovi našel v Moravském zemském archivu Brno ve fondu římskokatolických matrik - farnost Jaroměřice nad Rokytnou. V tomto bodě předal své dosud nashromážděné poznatky panu Ing. Jiřímu Klegovi, který v této době vedl svoji vlastní genealogickou agenci, aby se pokusil protáhnout otcovskou linii.

Panu Ing. Klegovi se podařilo zjistit, že Matouš Brychta se do Jaroměřic nad Rokytnou přestěhoval z vesnice Ptáčova, která se později ukázala jako klíčová pro původ rodu. Později se ukázalo, že nejstarším doloženým předkem rodu Brychtů je

Václav Brychta. Vůbec první zmínka o ptáčovských Brychtech se nachází v Purkrechtní knize pro městské obce, mezi které Ptáčov patřil. Tato kniha byla založena na třebíčském magistrátě v roce 1605 a zaznamenávaly se v ní postupy všech nemovitostí pro Ptáčov až do roku 1838. Díky objevení purkrechtní knihy se podařilo protáhnout přímou otcovskou linií rodu na 13. generací.

1.6. Rozbor struktury rodinné kroniky

Při popisu rodinné kroniky budu užívat terminologii, která je používána v knize: Občanská genealogie – základy rodopisné práce² a je mojí základní literaturou pro popis struktury kroniky a pramenů, z kterých čerpá. Části kroniky jsou pak obsaženy v příloze práce.

Pilířem kroniky je sestavený hlavní rodový kmen, který je tvořen manželskými páry. Vychází z nejstaršího manželského páru a pokračuje směrem k současnosti v mužské linii rodu. Celkový rodopis byl vytvořen pomocí sestavení rodových listů.

V kronice se pro jeden manželský pár uvádí pojem generace. Tento způsob označování manželských párů jsem přejal i do své práce. Součástí kroniky je graficky zpracovaný rozrod rodového kmene a celkový rodokmen rodu.

Generace a výpis pramenů, podle kterých je bylo možné dohledat:

Generace 1 až 4 (1540 – 1689):

pozemková kniha³

urbáře panství Třebíč⁴

rodné a oddací matriky Farnosti Třebíč⁵

---

² Kristoslav Řičař, Občanská genealogie – základy rodopisné práce, nakl. Ivo Železný, 2000

³ Knihy purkrechtní – Kracovice, Mlýny, Petrůvky, Ptáčov; okresní archiv v Třebíči, fond města Třebíče, inv. číslo 274

⁴ Urbáře panství Třebíč z roku 1556, 1573, 1629, 1654; Moravský zemský archiv Brno, sbírka urbářů Moravy, inv. čísla: 519, 520, 521, 522

Generace 5 až 8 (1659 – 1859):

pozemková kniha⁶

matriky rodné, oddací, zemřelých Farnosti Třebíč⁷

matriky rodné, oddací, zemřelých Farnosti Trnava⁸

matriky rodné, oddací, zemřelých Farnosti Lukov⁹

matriky rodné, oddací, zemřelých Jaroměřic nad Rokytnou¹⁰

matriky rodné, oddací, zemřelých Farnosti Rouchovany¹¹

Generace 9 až 13 jsou známy z vlastních vzpomínek současných členů rodiny.

2. Generace žijící v Ptáčově

V této kapitole se budu zabývat obdobím prvních generací, které hospodařily na Ptáčovském gruntě. Následuje stručný popis těchto generací:

2.1. Generace I. (1540-1604)

Václav Brychta – sedlák

---

⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Třebíč, matriky: 10950, 10951, 10952

⁶ Knihy purkrechtní – Kracovice, Mlýny, Petrůvky, Ptáčov; okresní archiv v Třebíči, fond města Třebíče, inv. číslo 274

⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Třebíč, matriky: 10964, 10965, 10972, 10973, 10974

⁸ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Trnava, matriky: 10930, 10931, 10935, 10940

⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Lukov, matriky: 10599,

¹⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Jaroměřice nad Rokytnou, matriky: 10320, 10357, 10358, 10391

¹¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond římskokatolických matrik, farnost Rouchovany, matriky: 10847, 10848

*okolo roku 1540 +1604 Ptáčov č.10

První zápis o usedlosti č. 10 se datuje rokem 1604, na sv. Jana Křtitele, kdy se prodával grunt po právě zemřelém Václavu Brychtovi. Podle zápisu byl Václav Brychta největším sedlákem ve vsi¹².

Václav Brychta se narodil okolo roku 1540, není však známo komu a neví se, kde to bylo. Jako nejpravděpodobnější by se zdálo, že se Václav Brychta narodil v č. 10 a že jeho předci žili v Ptáčově ještě generace předtím. Tuto variantu však nejvíce zpochybňuje fakt, že při prodeji gruntu v roce 1604 byli vyplaceni pouze Václavovi děti a jiní řádní rodinní příslušníci, kteří měli na majetku nějaký nedopracovaný podíl.

Okolo roku 1570 se Václav Brychta oženil. Jeho ženou se stala Markéta, o jejímž rodu však nic nevíme. Známý je ale fakt, že v době sňatku měla Markéta již syna Pavla. Nabízejí se zde tak dvě možné varianty. Buď byla Markéta v době sňatku svobodnou matkou, a nebo se provdala jako vdova a syn Pavel pocházel z prvního manželství. Druhá varianta se jeví jako pravděpodobnější, protože v době smrti Václava Brychty Pavlovi nenáležel podíl z hospodářství, ale pouze podíl po pak zemřelé matce. Ze zápisu vyplývá, že Pavel byl nejstarším a v roce 1604 již bydlel v Trnavě, kde byl zřejmě již ženatý.

Po svatbě, která se zřejmě konala v roce 1570, se manželům prokazatelně narodilo šest dětí: Anna * okolo roku 1573, Jíra * okolo roku 1575, Maryana * okolo roku 1577, Marek * okolo roku 1580, Mikuláš * okolo roku 1585, Jan * okolo roku 1587

2.2. Generace II. (1585 – 1632)

Mikuláš Brychta – sedlák

*okolo roku 1585 Ptáčov č.10 +1632 Ptáčov č.10

Mikuláš Brychta, syn ptáčovského sedláka, se narodil v Ptáčově č.10. Dědicem gruntu, po zesnulém Václavovi, se stal tehdy již plnoletý Mikulášův bratr Marek. Marek byl svobodný, zřejmě z vlastního rozhodnutí.

---

¹² Knihy purkrechtní – Kracovice, Mlýny, Petrůvky, Ptáčov; okresní archiv v Třebíči, fond města Třebíče, inv. číslo 274

Mikuláš pomáhal s hospodařením na gruntu svého bratra až do dovršení své plnoletosti v roce 1610, kdy se také oženil. V témže roce byl grunt přepsán, z důvodů dědičnosti, třebíčským magistrátem na Mikuláše. Mikulášovou manželkou se stala 24letá Kateřina, o které bohužel nevíme, z jakého byla rodu a odkud pocházela. V záznamech se neuvádí, kolik měli mladí manželé dětí, ale dá se předpokládat, že jich bylo více, než pouze dvě, které se dožily dospělého věku a o kterých existují záznamy:

Matouš se narodil v roce 1617 a je pokračovatelem přímé linie.

Pavel se narodil v roce 1620. V roce 1654 se oženil v Třebíči s Maryanou a usadil se v Třebíči na Novém městě. Založil tak novou pošlost Brychtů, jenž žije zcela jistě do dnešních dnů. Na Novém městě působil jako mlynář a jeho syn Pavel, který se narodil v roce 1660, byl pokračovatelem této linie.

Mikuláš Brychta hospodařil na ptáčovském gruntě č.10 do roku 1632, kdy zemřel ve svých 47 letech. Vdova Kateřina se ujala hospodářství a vedla ho za pomoci svých nezletilých synů až do roku 1641, kdy dovršil plnoletosti Matouš a grunt koupil. Kateřina pak žila na výměnku dalších 11 let. Zemřela v roce 1652 a bylo jí okolo 60 let.

Hlavním rozdílem mezi první a druhou generací je zřejmě v počtu dětí, kteří se na gruntu č. 10 narodily. Oproti generaci první se dožilo dospělého věku o 5 dětí méně. Hlavní příčinou zřejmě budou následky Třicetileté války. Jedná se o období Třicetileté války, kdy byla i oblast Třebíčska vážně poškozena. V době švédské fáze třicetileté války bylo město jedním ze tří hlavních vojenských skladů na Moravě¹³. V roce 1645 bylo napadeno vojskem Švédů a přes vyplacení výkupného 6000 zlatých, vojáci vypálili několik třebíčských domů. Vyvolal se velký pohyb měšťanů, kteří se stěhovali pryč z města, zejména do Polska nebo Uher. Naopak do města se stěhují Češi a zřejmě nahrazují místa po čerstvě odešlých měšťanech. To je pravděpodobně i případ Pavla Brychty, který v tomto období odchází z vesnice Ptáčov a stává se mlynářem na Novém městě v Třebíči a v neposlední řadě také měšťanem.

---

¹³kolektiv autorů , Třebíč - Historie a památky, 2006, str. 85-88

Charakter Nového města v 17. st. se popisuje jako místo, které mělo venkovský ráz a v kterém přebývali především řemeslníci a zemědělci¹⁴. Urbář uvádí, že v Novém Městě se tehdy nacházelo 41 domů. Přejít z vesnice do města tak pro Pavla Brychtu asi nebyl tak náročný.

Pavel Brychta, jako první z rodu prokázal, že v rodině existuje určitá afinita ke geografické i sociální mobilitě, která se později ještě mnohokrát ukáže. Pavlu Brychtovi se tento přesun povedl, což mimo jiné dokazuje i početná větev jeho potomků, která dodnes žije v oblasti západní Moravy, především v Jihlavě a jejím okolí.

2.3. Generace III. (1617 – 1689)

Matouš Brychta – sedlák

*okolo roku 1617 Ptáčov č.10 +1689 Ptáčov č.10

Matouš Brychta, syn Mikuláše Brychty a Kateřiny se narodil na rodovém ptáčovském gruntě v roce 1617. Po smrti otce Mikuláše v roce 1632 hospodařila na gruntě matka Kateřina až do roku 1641, kdy Matouš dosáhl plnoletosti ve svých 24 letech, a grunt zdědil. Poprvé se Matouš matričně připomíná v roce 1640, kdy byl 22. ledna přizván jako svědek na svatbu Matěje Krška s Dorotou. Následujícího roku, po koupi gruntu, se Matouš oženil. 2. února roku 1642 ho správce třebské farnosti oženil s Annou. O Anně se bohužel nepodařilo více zjistit.

Se svou ženou Annou měl na ptáčovském gruntě Matouš devět dětí:

Pavel se narodil v roce 1642. Není o něm dalších zpráv, zemřel zřejmě v dětském věku.

Mikuláš se narodil v roce 1644. V roce 1674 se oženil s Magdalenou, dcerou Jiřího Borovského, mlynáře z Jarošového mlýna. Měl sedm dětí, ale žádného mužského potomka. Mikuláš vyženil nějaké peníze z mlýna, další dostal z ptáčovského gruntu a 20.3.1676 koupil v Ptáčově selský grunt od Matouše Benáčka za 300 zlatých. Tento grunt v roce 1700 odprodal svému zeti Františku Pokornému z Vladislavi.

---

¹⁴ Jiří Joura , Třebíč v proměnách, 2001, str. 210-212

„Léta páně 1700 Mykolash Brychta provdajíce svou dceru Francovi Pokornýmu za života svého grunt ten se vším svým příslušenstvým, které k němu od starodávna přináleží, zeti svému Francovi Pokornému za sumu 300 zlatých...“

Zuzana se narodila v roce 1647 a provdala se za Novotného.

Anna se narodila v roce 1649. Roku 1679 se provdala za Jiříka Pohořilského do Trnavy.

Kateřina se narodila v roce 1651. Roku 1681 se provdala za Pavla Mikýšku z Valdíkova. Brzy však ovdověla, protože v roce 1690 se připomíná už jako Brabcová.

Matěj se narodil v roce 1655. Ten se oženil v roce 1685 s Dorotou Čtveráčkovou z Budíkovíc a děti zřejmě neměl. V roce 1718 umírá v Třebíči.

Jiří se narodil v roce 1659 a je pokračovatel přímé linie.

Jan se narodil v roce 1665 a zemřel jako kojeneček.

Řehoř se narodil v roce 1667 a zemřel jako kojeneček.

Matoušovo úmrtí nebylo v matrikách nalezeno. Pro své stáří „*Matouš Brychta jsouce věkem sešlý...*“ prodal v roce 1684 grunt svému synu Jiříkovi.

Pak žil ještě pár let na výměnku. Jeho úmrtí můžeme zařadit do roku 1689, jelikož v roce 1690 svolalo třebíčské právo jednání ohledně spravedlnosti (dědictví) po zesnulém Matoušovi Brychtovi.

2.4. Generace IV. (1659 – 1729)

Jiří Brychta – sedlák

*2. dubna 1659 v Ptáčově + 30. května 1729 Třebíč

Nejmladší syn Matouše Brychty, Jiří, se narodil 2.4.1659 v Ptáčově. Otcí bylo již přes čtyřicet let, matce bylo okolo čtyřiceti. V třebíčském farním chrámu sv. Prokopa ho pokřtil Jan Slavatius.

Jiří vyrůstal na gruntu svých rodičů a vypomáhal s hospodařením, které na něho přešlo po sňatku 9. února 1683. U sv. Martina ho oženil kooperátor Dank se Salomynou, dcerou tehdy již zesnulého Pavla Hobzy. Sňatek potvrdil Jiříkův bratr Mikuláš, jenž byl o 15 let starší.

Salomyna byla stejně stará. Pocházela ze sousední vsi Pocoucova, kde se v roce 1659 narodila jako šesté dítě Pavla Hobzy a Kateřiny.

Jiří Brychta měl se svou ženou jedenáct dětí:

Matěj se narodil v roce 1684 a téhož roku zemřel.

Tomáš se narodil v roce 1686. V roce 1723 si vzal vdovu Annu Cejbkovou z Hostákova. Zemřel v roce 1733 a nezanechal žádného mužského potomka.

Josef se narodil v roce 1688. Roku 1714 si vzal za manželku Juditu, dceru Jana Vaníčka z Kracovic. Rovněž ale neměl žádné mužské potomky. Zemřel v roce 1733.

Matouš se narodil v roce 1690 a není o něm dalších zpráv.

Kateřina se narodila v roce 1693. Zemřela svobodná v roce 1723 ve svých 30 letech.

Martin se narodil roku 1695 a je pokračovatelem přímé linie.

O Anně, která se narodila v roce 1698, nejsou další záznamy.

Pavel se narodil v roce 1699. Ten se oženil a bydlel v Ptáčově na č. 3, kde založil novou větev Brychtů. Měl pět dětí. Dědicem gruntu se stal Jan. Janův syn Josef hospodařil na gruntu číslo 3 se svou ženou Marií Vachtovou. Ti už ale další syny neměli.

Rozina se narodila v roce 1701. Ta se v roce 1726 provdala do Hostákova za Jana Cejbka. Její švagrová tak byla zároveň její tchýní.

Marie se narodila v roce 1704. Zemřela svobodná v roce 1730.

Petr se narodil v roce 1705. Oženil se v roce 1732. Není o něm dalších zpráv.

Podle úmrtního zápisu zemřel Jiřík Brychta 30. května 1729 v Třebíči. Není jasné proč v Třebíči. Možná ve špitále, který již v Třebíči byl, nebo u své švagrové Doroty. Taky je možné, že se páter prostě spletl a místo úmrtí špatně zapsal.

2.5. Generace V. (1695 – 1756)

Martin Brychta – sedlák

*19. října 1695 v Ptáčově + 17. listopadu 1756 v Ptáčově

19.11.1695 pokřtil Bernard Gatler, třebíčský kaplan, syna 36 let starému ptáčovskému sedláku Jiřímu Brychtovi.

Martin se oženil až v pozdním věku. Měl 39 let, když ho kooperátor třebíčské farnosti Páter Jan Tomáš sezdal s Annou. Anna byla o 18 let mladší a měla 21 let.

Anna se narodila v Ptáčově 10. 6. 1713. Její otec, sedlák Bartoloměj Papula i její matka Kateřina Holasová oba patřili ke starobylým ptáčovským rodům.

Sedlák Martin Brychta měl se svou ženou Annou osm dětí, pouze o třech z nich jsou ale nějaké zprávy:

Marie se narodila v roce 1735, není o ní dalších zpráv.

Martin se narodil v roce 1737, není o něm dalších zpráv.

Filip Jakub se narodil v roce 1739 a je pokračovatelem přímé linie.

Václav se narodil v roce 1741, není o něm dalších zpráv.

Matouš se narodil v roce 1743, není o něm dalších zpráv.

Pavel se narodil v roce 1746. Pavel se oženil v roce 1782 s Veronikou, dcerou Pavla Maška z Hostákova a založil tam zřejmě novou větev rodu.

Jan se narodil v roce 1748. V roce 1771 se oženil do Třebíče s Alžbětou, dcerou Matěje Doležala.

Rozalia se narodila v roce 1751 a není o ní dalších zpráv.

Martin Brychta zemřel v roce 17. 11. 1756 ve věku 61 let. Pochován byl v Trnavě, kde byl tehdy filiální kostel sv. Petra a Pavla a na tamějším hřbitově se i ptáčovští pochovávali.

Do roku 1784 chodili ptáčovští do kostela na bohoslužby, na křtění svých dětí apod. do farního kostela v Třebíči. V roce 1785 byla zřízena v Trnavě nová lokálie. Vznikla tak nová trnavská farnost, pod kterou patří Ptáčov dodnes.

2.6. Generace VI. (1739 – 1793)

Filip Jakub Brychta – sedlák a rychtář

*27. dubna 1739 v Ptáčově + 12.září 1793 v Ptáčově č.10

Pokračovatelem rodu byl Martinův syn Filip-Jakub. Celý svůj život nesl své druhé jméno Jakub. Byl dvakrát ženatý. Poprvé to bylo 12.10.1760 a vzal si tehdy za manželku Rosinu, dceru Bartoloměje Duška, sedláka z Řípova. S touto Rosinou měl Jakub osm dcer.

Marie Magdalena se narodila v roce 1761 a není o ní dalších zpráv, zřejmě zemřela.

Anna se narodila v roce 1764 a zemřela v šesti týdnech.

Anna, která se narodila v roce 1766. Ta se provdala za Jana, syna svatoslavského rychtáře Martina Kratochvíla.

Alžběta se narodila v roce 1768 a zemřela v pěti letech.

Kateřina se narodila v roce 1770 a zemřela jako kojeneček.

Veronika se narodila v roce 1772. V roce 1793 se provdala za šestnáctiletého Blažeje, syna Jířího Čepka z Ptáčova.

Pavla se narodila v roce 1772. V roce 1800 se provdala za domkáře Františka Šafera.

Jana se narodila v roce 1777. Ta se provdala v roce 1799 do Trnavy za Jakuba Mrňu.

V roce 1788 Jakobovi umírá žena Rosina a Jakub se žení podruhé. 18.dubna roku 1779 ho kaplan Jakub Dvořecký sezdal v Třebíči s Kateřinou Mašterovou z Kožichovic. Tam se narodila v rodině sedláka Františka Maštery.

S Kateřinou měl Jakub Brychta dalších sedm dětí.

Antonín se narodil v roce 1781. Ten zdědil grunt č.10 a se svou ženou Kateřinou, rozenou Černou z Přeckova měl devět dětí. Pouze čtyři se dožily dospělého věku. Jediný syn Jakub (1815) se oženil s Františkou Zahrádkovou z Račerovic. Po roce 1837 však mizí z Ptáčova neznámo kam. V roce 1843 se v č. 10 matričně připomíná Jan Zoubek se svou ženou Rosalií Srovskou z Hostašova. V tomto období mizí Brychtův rod z Ptáčova. V roce 1866 umírá v Ptáčově na č.15 poslední příslušník rodu v Ptáčově, svobodný 56 letý (1810) Antonín Brychta.

Rosalie se narodila v roce 1785. V roce 1818 se provdala do Hostákova za Františka Kratochvíla.

Pavel se narodil v roce 1784 a zemřel jako kojeneček.

Eleonora se narodila v roce 1787 a není o ní dalších zpráv.

Jakub se narodil v roce 1789 a další zápisy o něm chybí.

František se narodil v roce 1791 a zemřel jako kojeneček.

Matouš se narodil v roce 1793 a je pokračovatelem přímé linie.

Po smrti Jakuba Brychty chyběl na gruntě hospodář. Vdova Kateřina, tehdy 39letá, se 5.11. téhož roku provdala za 29letého Jakuba, syna sedláka Jiřího Čepka. Je zajímavostí, že bratr Jakuba Čepka, Blažej, si týden po tomto sňatku vzal za manželku Veroniku, dceru Jakuba Brychty z prvního manželství. Blažejovi bylo teprve 16 let, Veronice 21 let. Byla tedy Blažejova tchýně zároveň švagrovou.

Selka Kateřina, vdova po Jakubu Brychtovi a žena Jakuba Čepka zemřela 17.7.1801 ve věku 47 let na infarkt.

6. generace rodu Brychtů je poslední, která žila ve vesnici Ptáčově a na venkově vůbec.

3. Sociální a ekonomický vývoj rodu ve vesnici Ptáčov

3.1. Pozemková kniha vesničky Ptáčova

Jedním z hlavních pramenů, které poskytují informace z tohoto období je pozemková kniha vesničky Ptáčova. Pokusím se ji zde charakterizovat.

Problematikou pozemkových knih se zabýval Vladimír Procházka ve svém díle¹⁵, kde popisuje mimo jiné význam těchto knih. Původní funkcí pozemkových knih byla snaha o udržování přehledu a jistoty v právních věcech ohledně poddanských nemovitostí, přičemž knihy měly za úkol popisovat i změny, které u nemovitostí probíhaly. Pozemkové knihy byly nástrojem především poddaných, kteří pomocí nich uplatňovali svoje nároky vůči ostatním poddaným, případně vůči vrchnosti. Největší význam těchto knih ale spočíval v tom, že na základě jejich zápisů se poddaný mohl vůbec domáhat vlastnického práva ke své nemovitosti.

Knihy samotné se pak nazývají různě, mohou být nadepsány jako: knihy purkrechtní, knihy gruntovní nebo knihy urburní. Ptáčovská pozemková kniha se nazývá: „Knihy purgkrechtní Wesniczky Ptaczowa, Kracowa, Mlýnuw a Petruwek.“ Byla založena roku 1605 na Třebíčském magistrátě a zápisy v ní byly původně psané česky.

Ve své knize V. Procházka rozlišuje celkem tři formy psaní zápisu v pozemkových knihách. Knihy byly děleny na chronologické, věcné a vložkové. Ptáčovská kniha má vložkovou podobu. To v praxi znamená, že každému gruntu bylo přiřazeno nějaké volné místo v knize na budoucí s ním spojené operace. Někdy se stávalo, že písař dobře neodhadl množství potřebného volného místa a musel pro příslušný grunt zakládat nové listy. To někdy ztěžuje orientaci při snaze kontinuálně sledovat osud gruntu. Nicméně listy vyhrazené pro Brychtův grunt se zdají být kompletní.

---

¹⁵ Vladimír Procházka, Čeká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st., 1963, str. 19-25

Většina zápisů v knize je zahájena speciálním úvodním souhrnem, který uvádí soupis všech součástí nemovitosti a povinností. Následuje samotný zápis, který obsahuje zúčastněné strany, svědky, inventář, případně způsob vyplácení plateb. Zápisy celkem podrobně popisují specifický úkon. Např. přepisy majetků ještě za života sedláků:

„Léta Páně 1684 s povolením starších, Matouš Brychta jsouce věkem sešlý, teť přítomnému vejš psanému svému synu Jiříkovi ze všim svým příslušenstvím, jakéž k němu od starodávna přináleží, grunt koupil a to všim potahem, dobytky, osetím a nádobím varným a to bez závdanku. Vejrunky každoročně pokládati má při památce svatého Martina po 10 zl. do vzejti té sumy trhové. Zavazuje se tím celá obec ptáčovská. (volný přepis)“

Co lze tedy z pozemkové knihy zjistit o prvních generacích? Jistý je jejich sociální status. V knize je první zjištěný Brychta – Václav, uváděn jako sedlák, který hospodařil na svém gruntu se svojí manželkou Markétou. V zápisu je uvedeno, že jeho grunt byl největším ve vsi. Velikost gruntu byla do určité míry úměrná společenské prestiži, kterou se sedlákovi dostávalo. Lze se tedy domnívat, že Václav byl v obci mezi ostatními sedláky poměrně váženou osobou. Další záznam o velikosti půdy, kterou Brychta obhospodařoval, lze nalézt v Lánové vizitaci z roku 1678¹⁶.

---

¹⁶ viz. příloha č.5

3.2. Sociální stratifikace

Pro lepší orientaci zde stručně přiblížím tehdejší sociální stratifikaci.

Horský¹⁷ dělí poddané na:

- 1) Osedlé (usedlé) – znakem osedlého poddaného byl podíl na lánové půdě. Za osedlého byl považován člověk, který držel alespoň 1/8 lánu. Takový byl považován za chalupníka. Druhým typem osedlého poddaného byl sedlák. Sedlák musel držet alespoň 1/4 lánu
- 2) Neosedlé – neosedlí nedrží podíl na lánové půdě, nebo drží půdu o rozměrech menších než 1/8 lánu. Takoví se nazývají domkaři nebo zahradníci. Další sociální skupinou jsou podsedci a podruzi. Ti nedrží žádnou půdu a zdržují se u nějakého jiného poddaného a nebo „na obci“.

Od držby půdy se také odvíjely povinnosti poddaných vůči vrchnosti. Jeden osedlý se rovněž stal jednotkou používanou při vybírání daní.

Mimo tyto skupiny existovali ještě tzv. svobodníci. Svobodníci byli svobodní sedláci, kteří svůj statek vlastnili a mohli s ním disponovat (vkládat do Zemských desek).

---

¹⁷ Horský, Poddanství - vrchnostenský systém - středověký a raně novověký venkov

3.3. Starý demografický režim

Období života prvních generací rodu Brychtů se tradičně řadí do tzv. „starého demografického režimu“ – SDR. Rozdíly v demografických režimech shrnuje Horský, Seligová¹⁸. SDR se vyskytuje v historickém období, které ještě nezná pojmy jako je národní stát, ústava či průmysl. Naprostá většina obyvatelstva pracuje v zemědělství a to je také nejdůležitější složkou hospodářství jako celku. Hlavním rozdílem mezi SDR a režimem „Novým“, se může zdát zvýšená natalita a mortalita u SDR. Někteří autoři také tuto skutečnost uvádějí jako zásadní. Nicméně další autoři vidí tento rozdíl především jako důsledek v těchto režimech. SDR se vyznačuje určitou zranitelností k vnějším podmínkám, tato zranitelnost se poté označuje jako „křehkost“. Jakákoliv negativní či pozitivní změna ve společnosti se v SDR mnohem více promítala. Rovněž reakce na tyto události byly rychlejší. Míru mortality a natality velmi ovlivňovaly např. ceny potravin, mzdy, neúroda.

Protože ještě neexistovaly „nárazníky“ v podobě množství „ismů“ (industrialismus, humanismus...), které by dopady na mortalitu ve společnosti zmírňovaly, zářily se tyto tragické události značně do počtu populace. Ačkoli měla každá velká, nečekaná událost, značný dopad na počty lidí ve společnosti, neměla sílu na to, aby výrazněji změnila či ohrozila strukturu rodiny.

Známa je snaha demografa českého původu Johna Hajnala o typologické rozdělení rodinného chování na dva módy. Rozdělil Evropu Hajnalovou linií spojující Petrohrad - Terst na dvě poloviny¹⁹. V tzv. západoevropském typu rodiny se průměrný věk vstupu do manželství pohyboval zhruba mezi 24-26 lety. Ke sňatku zde docházelo až po vydobytí hospodářské nezávislosti rodiny a schopnosti samostatného žití. Kolem deseti procent populace do manželství navíc nikdy nevstoupí. Důvody mohou být různé, ať už jde o vědomé rozhodnutí o nevstoupení do svazku, nebo fakt, že na ekonomické osamostatnění, které bylo nutné pro založení nové rodiny, nikdy nedosáhly. Do tohoto typu se přiřazují rodiny germánské, skandinávské, ale i české a moravské.

---

¹⁸ Horský, Seligová, Rodina našich předků, 1996 str. 13 -17

¹⁹ Hajnal, John, European marriage pattern in historical perspective, 1965, str.101-140

Druhým typem rodiny, podle Hajnala, je rodina tzv. východoevropská. Ta se vyznačuje především časnějším vstupem lidí do manželství. Průměrný věk u žen pro vstup do manželství je ještě před 22. rokem a u mužů 24. rok života. Rozdíl je také v samotném uspořádání rodiny. Domácnost tvoří i více rodin. Rodiny jsou spojeny do klanového systému, kterému vládne nejstarší člen.

3.4. Dědění Brychtova gruntu

Zkusím zde nyní přiblížit, jak k takovému přepisování a dědění docházelo. Proces dědění popisuje V. Procházka²⁰ ve své knize. Samotné majetkové právo prošlo v Českých zemích dramatickou změnou zejména ve 12. a 13. st. S německou kolonizací totiž přišlo i právo emfyteutické (někdy také zákupné, německé nebo purkrechtní), které zaručovalo dědičnou držbu gruntu. Dědičnost byla garantována na věčné časy, ale v případě neposlušnosti nebo nespokojenosti s poddaným mohla vrchnost poddaného práva zbavit. Důvodem k nespokojenosti mohlo být například i špatné hospodaření. Emfyteutické právo znamenalo také jednonástupnictví. Nebylo možné, aby bylo na jednom statku více hospodářů. Dědit mohla vždy pouze jedna osoba, přičemž se vždy musela vypořádat s ostatními dědici (nápadníky), což byli nejčastěji sourozenci. Poddanské právo držby statku mohlo být také odprodáno jiné osobě, která se pak dostávala do pozice poddaného.

Podívejme se, jak tento odprodej vypadal v případě Marka a Mikuláše v roce 1610. Následuje volný přepis ze zápisů Knihy purkrechtní vesničky Ptáčova, Kracovic, mlýnů a Petrůvek²¹:

„Léta páně 1610 při středopostě Marek Brychtů grunt svůj, který ve vsi Ptáčově měl ten ještě Mikulášovi Brychtovému, vlastnímu bratru svému, se všim příslušenstvím, tak jakž jej sám v držení a užívání měl, prodal a tímto zápisem podle řádu vesnického odevzdal za sumu pětset a padesáte zlatých. Zavdal Mikuláš Markovi na právu rychtářským při zápisu tomto bylo složené 99 zl. 1gr.

---

²⁰ Vladimír Procházka, Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st., 1963, str. 453-468

²¹ viz. příloha č.2

a 11 denár. Platiti začne vejrunky hned léta přítomného při čase svatého Martina po 12 zl. do vyjítí sumy trhové. V rukojemství za gruntové peníze jsou všichni sedláci ptáčovští i s mlynářem.

Na tom gruntě spravedlnost mají:

<i>Řeha v Koněšíně po Anně</i>	<i>78 zl. 10 gr. a 6 denárů</i>
<i>Jura v Kracovicích po Maryně</i>	<i>78 zl. 10 gr. a 6 denárů</i>
<i>Jura v Třebenicích</i>	<i>8 zl. 10 gr. a 6 denárů</i>
<i>Jan ještě neženatý</i>	<i>78 zl. 10 gr. a 6 denárů</i>
<i>Pavel do Trnavy dílu po mateři</i>	<i>9 zl. 23 gr. a 6 denárů</i>
<i>Marek dílu po mateři</i>	<i>9 zl. 23 gr. a 6 denárů</i>

Mikuláš svého podílu 78 zl. 10 gr. a 6 denárů bude sobě srážeti při každém vejrunku po 2 zl. a 8 gr. a 4 d.

Více Marek má co vyplatil po vejruncích 39 zl. 16 grošů.“

Závdavkem se rozuměla částka, kterou nový hospodář složil přímo, vejrunky se rozuměly platby, které hospodář platil svým věřitelům, nejčastěji jednou ročně.

Ze zápisu je patrné, že se Marek musel vypořádat i s partnery svých již zesnulých sester, které žili v blízkých obcích. Nárok na podíl z gruntu tedy nezanikal ani smrtí a plně přecházel na případného manžela, manželku. Dobře se vdát či oženit tedy mohlo představovat velkou ekonomickou výhodu.

Mikuláš Brychta se se svojí ženou Kateřinou brali oba ve svých 24 letech. Při pohledu na Hajnalovu teorii se tedy jedná o modelový případ, protože na Mikuláše byl tehdy přepsán rodinný grunt a byla tak splněna i druhá podmínka – ekonomické zabezpečení.

3.5. Dědická praxe

Samotná dědická praxe byla limitovaná výčtem dědických pravidel, které platily pro určité vrchnostenské území. Je zde potřeba zmínit, že pro tuto praxi obecně neexistoval nějaký soubor jednotných pravidel, ale že se spíše jednalo o různorodou sbírku předpisů a zásad, které se vyznačovaly svojí proměnlivostí. Dědění se tak v praxi spíše řídilo obecnějšími principy, než striktními normami.

Přes tento charakter, který si dědění uchovávalo, nebylo předávání gruntů zcela libovolné. Stále existovala jistá omezení, která určovala, kdo se může stát novým hospodářem. Projevuje se zde především zájem vrchnosti, která se těmito pravidly snažila o zvýšení ekonomické stability na gruntech. Grunt se silným hospodářem přirozeně lépe odváděl své závazky.

Vladimír Procházka vymezil tři základní formy dědické praxe v Čechách²². Jako nejrozšířenější určil princip přímých podílů. Jednalo se o situaci, kdy po zesnulém hospodáři dědili všichni přímí příbuzní i s vdovou. Tento princip dělení je častý u českého obyvatelstva. Druhou formou dědického vypořádání byl princip vdovské třetiny. Tento přístup garantoval vdově třetinu prostředků od ostatních nápadníků, kteří měli na gruntu nějaké dědictví. Vdovská třetina byla silně spjata s německým obyvatelstvem. Posledním z uváděných dědických principů byl takový, při kterém byli nějakou formou upřednostněni mužští příbuzní. Tento princip byl zastoupen nejméně.

Lze celkem s jistotou říci, že z výše vyjmenovaných způsobů dědění se Brychtovští hospodáři řídili zásadou přímých podílů. Tohoto principu se drželi od prvních převodů až po poslední zápis z roku 1761. Brychtové se tedy při dědění drželi způsobů typických pro české etnikum.

---

²² Vladimír Procházka, Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st., 1963, str. 473-493

3.6. Ceny poddanských nemovitostí

Snahou o vyjádření ceny nemovitosti se v minulosti zabývalo mnoho autorů. Pokusím se zde shrnout přístupy, o kterých se domnívám, že jsou nejvíce významné.

Problematikou ceny poddanských nemovitostí se zabýval J. Petráň. Autor zdůrazňuje, že faktickým vlastníkem nemovitosti není poddaný, který ji užívá, ale vrchnost²³. Od této myšlenky poté odvozuje i způsob, kterým se vyčísluje cena dané nemovitosti. A tuto cenu pak dále porovnává s cenou pozdější, která byla vytvořena na základě kapitalistického prostředí. V Petráňově pojetí tak vlastně existují ceny dvě. První označuje cenu feudální, jenž vyjadřuje částku, za kterou si lze koupit práva a povinnosti spojené s držbou, druhá pak cenu faktickou, která je součtem hmotného a nehmotného majetku nemovitosti. V praxi se druhý způsob vytváření ceny děl na základě odhadu, nejčastěji od sousedů a vesnické samosprávy. A právě z této skutečnosti pramení skepse J. Petráně vůči stanovování cen a s prací s nimi obecně. Podle autora totiž nejde zjistit, jak kvalifikovaný tento odhad byl, co se při odhadu do ocenění zahrnuje.

Při přístupu dalšího autora, V. Procházky, se do ceny nemovitosti promítal především osobní užitek, který jejímu držiteli z její držby plynul. Tento užitek se přímo odvíjel od půdy, na které držitel nemovitosti hospodařil²⁴. V Procházkově přístupu je tedy možné, aby se hodnota nemovitostí měnila, protože i užitek z její držby se mohl měnit. Jako hlavní komplikaci při stanovování cen nemovitostí vidí v nedostatku informací o celkovém množství půdy a o stavu vybavení prodávané nemovitosti. Mnohé prodeje se navíc konali mezi příbuznými a ti mohli některé skutečnosti záměrně zkreslovat. Autor ovšem nevyklučuje, že se cena mohla změnit i během velmi krátké chvíle. Nejčastějším důvodem byla změna stavu nemovitosti, např. její vyhoření nebo zpusnutí.

Mezi další autory, kteří se cenami nemovitostí zabývali, lze zařadit J. Hanzala, který cenu nemovitosti odvozoval od vztahu mezi vrchností a poddaným,

---

²³ Josef Petráň, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, 1964, str. 25-26

²⁴ Vladimír Procházka, *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st.*, 1963, str. 310

kdy charakter této vazby s cenou nemovitosti spojoval²⁵. Samotnou držbu hospodáře poté charakterizoval jako vztah, který se k vlastnictví velmi blíží.

Při bližším zkoumání ceny Brychtova gruntu z přepisů v pozemkové knize lze narazit na problém s identifikací toho, na jakém základě byla vytvořena. Při zápisu o prodeji je totiž vždy uváděna tato věta, která se od roku 1610 až do roku 1761 mění jen minimálně: *...ze vším svým příslušenstvím, jakéž k němu od starodávna přináleží grunt tento za sumu pěti set padesáte zlatých odprodal a postoupil a to vším potahem, dobytky, z osetím i nádobím vorným.* Nelze se tedy přesně dovědět, co vše se zmiňovaným příslušenstvím myslí. Za odhad se zaručují častokrát všichni obyvatelé vesnice: *...v rukojemství za peníze gruntovní jsou všickni sousedé ptáčovští..., ...rokojmě jest celá obec ptáčovská.* Jedna z možných hypotéz je, že se zde projevila snaha o širší kontrolu veřejnosti, protože se prodával grunt o vyšší hodnotě. Dalším z možných důvodů, proč je při prodeji přítomna celá vesnice může být fakt, že se vždy jedná o převody mezi příbuznými, nejčastěji z otce na syna.

3.7. Vývoj ceny Brychtova gruntu

Problematikou cen gruntů v západní Moravě se zabíral B. Chocholáč²⁶. Ačkoli se některé pozemkové knihy nazývaly gruntovní, nezaznamenávaly se do nich pouze převody gruntů (statků), ale i menších nemovitostí. Menší stavení se označovala jako chalupy a domky. Chocholáč vyzoroval, že zlomovou cenou při klasifikaci nemovitosti byla pro písaře cena 50 zl. Nemovitosti, které měly větší hodnotu, byly označovány jako grundy. Naopak nemovitosti s menší hodnotou byly označovány jako chalupy, případně domky.

Cena usedlosti se ve většině případů rovnala součtu pohledávek všech jejich věřitelů. Cena gruntu sedláka Brychty tak byla 550 zl. Z jednotlivých přepisů Brychtovského gruntu vyplývá, že se jeho nominální cena v průběhu času víceméně

---

²⁵ Josef Hanzal, Poznámky ke studiu ceny poddanské nemovitosti v 16. - 17. století, příspěvky k dějinám cen nemovitostí v 16. – 18. století, str. 40

²⁶ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str. 72

neměnila.²⁷ B. Chocholáč nicméně ve svém textu tvrdí²⁸, že hodnota usedlostí nebyla neměnná. Aby se totiž cena mohla změnit, bylo potřeba, aby se nejednalo o sirotčí prodej, nebo o prodej mezi živými příbuznými. Při koupi usedlosti jiným hospodářem se zkoumala cena za dozoru rychtáře, konšelů a veřejného mínění obce. Jsou známi případy z pobělohorského období, kdy hospodáři kupovali zpustlé nebo vypálené usedlosti a pak je se ziskem prodávali. Cenu usedlosti tak ovlivňovaly především následující faktory. Výše ceny, za kterou byly nemovitosti prodány v minulosti, hospodářský stav nemovitosti a všeobecný stav nabídky a poptávky po hospodářských usedlostech.

V případě gruntu Brychtů nenastala žádná mimořádná situace. Cizí hospodář grunt nikdy nekoupil a tak se grunt přepisoval nejčastěji z otce na syna, případně z bratra na bratra. Grunt tak dostal svoji „nálepku“ s cenou a tu si zachoval během staleté držby rodu Brychtů. Grunt vlastně nedostal možnost se zhodnotit, nebo naopak znehodnotit, protože prakticky neprošel reálným trhem. Je otázka, zdali lze zpětně vyhodnotit, jakou cenu by na tehdejšímu trhu nemovitostí měl. Fakt, že se vždy jednalo o sirotčí převody nebo převody mezi příbuznými, zřejmě poutalo zvýšenou pozornost ze strany rychtáře a jeho pomocníků a ostatních sousedů. Sedláci se totiž někdy v těchto případech snažili cenu snížit a s ní i povinnosti, které jim z ní vyplývaly.

Cena Brychtova gruntu při zápisu v čase

1604	550
1610	550
1641	550
1684	550
1761	550

²⁷ viz. přílohy č.: 1-4

²⁸ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.74

Ideální doba splacení gruntu

Ideální doba splacení gruntu - IDS, představuje dobu, na kterou bylo rozděleno splacení gruntu. Z dnešního pohledu by se tak jednalo o dobu trvání bezúročné půjčky na zaplacení domu²⁹.

IDS lze vypočítat podle vzorce:

$$\frac{C - Z}{V}$$

Kde C představuje cenu gruntu, Z představuje závdavek a V vejrunky, který je hospodář povinen platit.

Při koupi gruntu Mikuláše od Marka³⁰ pak dostaneme: $(550 - 99)/12 = 37,6$ let

Po vypočítání IDS prvních generací jsem dostal následující data:

Marek	1604-1610	37,6
Mikuláš	1610-1632	37,6
Matouš	1641-1683	40,2
Jiří	1684-1729	42,2
Martin	? – 1756	chybí zápis
Filip Jakub	1761 – 1793	115

Při snaze o porovnání vývoje IDS s ostatními známými daty jsem narazil na pár komplikací. Asi tou největší je absence většího počtu dat o IDS z jiných větších

²⁹ Bronislav Chocholáč, 1998, Selské peníze, str.106-108

³⁰ viz. příloha č.2

gruntů. V již zmiňované publikaci B. Chocholáč uvádí, že v jím sledovaných lokalitách se grunty s hodnotou 300 zlatých objevují spíše výjimečně (vůbec největší hodnota byla 650 zlatých³¹). Asi nejlepšími daty pro srovnání se tak jeví údaje z Mrákotína, která byla pořízena s ohledem na ceny gruntů. V nejvyšší cenové kategorii 121 – 200 zlatých činila IDS v letech (1580-1618) 33,7 let, mezi lety (1649-1700) 40,7 let.

Při porovnání s těmito daty se Brychtův grunt nejeví jako výjimečný³². Při aplikování obecného trendu, tedy že s vyšší cenou roste i doba jeho splácení, se lze domnívat, že stejně velké grunty by zřejmě byly spláceny podobně dlouhou dobu. Z jiných pozorování vychází Brychtův grunt v průměrných hodnotách. Jedná se především o procentuální podíl závdavku na celkové ceně gruntu. Ten vychází okolo 18%, což je jen o málo více, než u naměřených průměrných hodnot. Naopak poměrně velký rozdíl je v ideálních hodnotách vejrunků, které musel hospodář platit. Zde rozdíl zřejmě vyplývá z atypické ceny gruntu, která byla velmi vysoká. Brychta musel platit vejrunky 3-4x větší, než činily u ostatních hospodářů. U vejrunkových zápisů není připsáno *n* či *nekladl*, lze se tedy domnívat, že je platil. Dramatický nárůst IDS v 2. polovině 18. st. nebyl způsoben zvýšením závazku, ale snížením objemu vyplácených splátek viz. další kapitola.

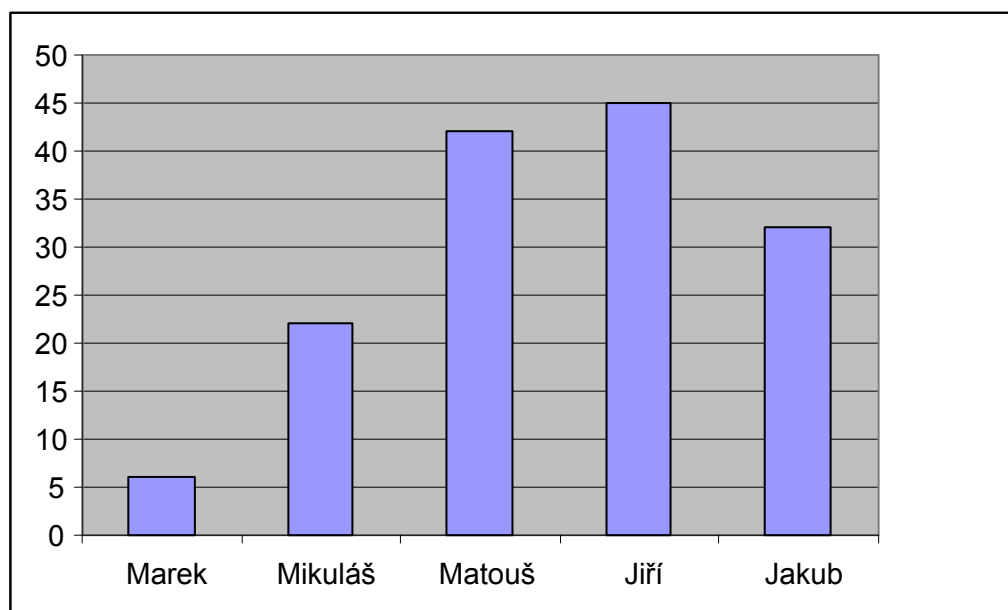
Z vývoje se zdá, že rodina preferovala okamžité předání gruntu novému hospodáři, když to bylo možné, tedy po dosažení plnoletosti ve 24 letech. U Martina se bohužel nedozvíme, kdy se statku ujal, protože dědický zápis v pozemkové knize chybí. Zápisy se opět objevují až rokem 1761, kdy se gruntu ujímá Jakub.

---

³¹ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.85

³² viz.tabulky, příloha 6,7

Následující graf zobrazuje jednotlivé držitele gruntu a dobu jejich hospodaření:

Obecná doba hospodaření se rovněž vyvíjela. Za období s nejkratší dobou hospodaření se dá považovat doba předbělohorská. Vlivem třicetileté války se doba prodlužuje, aby se následně opět zkrátila. Ani na konci 17. st. se však nesníží na úroveň, kterou měla v době předbělohorské³³.

Průměrná doba hospodaření na Brychtově gruntu pro dobu od roku 1604 – 1793 vychází 27,8 let. Chci upozornit, že tento údaj není přesný, protože nelze zjistit, kdy se gruntu ujal Martin (v grafu rovněž chybí). V rámci výpočtu jsem pro něj tedy zvolil odhad 20 let.

Tento údaj lze porovnat s výsledky, ke kterým došel Chocholáč pro poválečné období. Hodnoty průměrné doby držby se nacházejí v intervalu 14,4 až 27,5 let v jednotlivých vesnicích³⁴. Držba Brychtovských hospodářů tedy dosahovala nadprůměrných let.

³³ Velková; Krutá vrchnost, ubozí poddaní?, 2009, str. 144

³⁴ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.119

3.8. Závďavek a splátky na Brychtově gruntu

Závďavek je první suma, obvykle největší, kterou nový hospodář skládal. Pouze zřídka se stávalo, že by byl závďavek ve stejné výši jako běžná splátka. Ve výjimečných případech se závďavek vyplácel v naturáliích³⁵.

Pomocí závďavku se také stvrzovala smlouva. Nový hospodář aktem položení závďavku stvrdil novou smlouvu. Častokrát se závďavek vůbec nevyplácel. Nejčastěji se tak stávalo u převodů mezi příbuznými.

Nejčastěji se závďavek plnil jeho zaplacením při zápisu smlouvy do pozemkové knihy. Z ekonomických důvodů se někdy od zaplacení závďavku ihned po zápisu upouštělo. V takovém případě se do zápisu dopsalo, že se závďavek odkládá. Existovaly ale i případy, kdy závďavek nebyl vyplácen jednorázově, ale že se rozložil do vícero splátek, nejčastěji mezi dvě až čtyři.

Vývoj podílu závďavku na celkové ceně Brychtova gruntu

1610	18% (99)
1641	7,2% (40)
1684	0% (žádný závďavek)
1761	18% (99)

Vývoj splátek na celkové ceně Brychtova gruntu

1610	2,2% (12)
1641	1,8% (10)
1684	1,8% (10)
1761	1,4% (4)

³⁵ Procházka, Čeká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st., 1963, str. 317

Stojí za všimnutí fakt, že od hospodáře Matouše je na gruntu evidován závazek vůči třebíčského špitálu, který je v zápisech uváděn na straně věřitelů jako městský špitál. Tento dluh činí podle zápisu z roku 1654 151 k. Dluh vznikl na základě přeprdeje Pavlova podílu právě městskému špitálu. Matoušův bratr Pavel v té době již žil v Třebíči a své pohledávky vůči gruntu se tak chtěl zřejmě zbavit. V zápisu stojí, že se svého dědictví vzdal za 33 zlatých (institutem gruntovních peněz, se zde budu zabývat později).

Je zajímavé sledovat vývoj tohoto dluhu v čase a především ochotu hospodářů jej platit. Za hospodaření Matouše byl dluh umenšen nepravidelnými splátkami na částku 133 k. Zajímavý je fakt, že z celkového závadvku 90 k. při přepisu gruntu v roce 1684 nedostal špitál žádný podíl a to přitom byla výše jeho pohledávky zdaleka největší. Až v roce 1690 mu byl na vejrůních vyplaceno 5k. To byla ale na dlouho dobu poslední splátka. Dluh existuje ve stejné výši i v roce dalšího převodního zápisu z roku 1761. Jakub Filip (v zápise pouze Jakub) se pod výčtem spravedlnosti (dědictví) zavazuje, že místo dluhu 128 f., který je v dědictví uváděn, zaplatí špitálu 45 f. ve čtyřech splátkách v následujících čtyř letech s dodatkem, že kdyby tak neučinil, tak je povinován každoročně platit 6 f. až do splacení celkové sumy dluhu. V následujících letech položil Jakub čtyři splátky ve výši 16 f., 10 f., 5 f. a 15 f. Při poslední splátce v roce 1773 mu je vystavena kvitance – písemné potvrzení, že věřiteli už nic nedluží, a je se špitálem vyrovnán. Dluh na gruntě tedy zanikl až po 119 letech.

Dlouhodobé zadlužení gruntů bylo v poválečném období celkem běžným jevem. V kratším i delším časovém období byly grunty obecně zatíženy nějakou formou splátek, nejčastěji vejrůňky. Obecně lze říci, že se zvyšováním počtu transakcí se zvyšovala i zadluženost gruntu.

3.9. Gruntovní peníze

Tato instituce představovala možnost, jak s dědickými podíly obchodovat. Jako gruntovní peníze se označovaly ty prostředky, které byly věřiteli daného statku vyplaceny za to, že se vzdá svého dědického podílu na gruntě ve prospěch

kupujícího. Celý obchod byl umožněn proto, že podíly z dědictví byly vypláceny postupně a často velmi dlouho formou vejruňkových splátek. Nebylo také výjimkou, že se hospodáři nedokázali za svého života se svými věřiteli vypořádat. Kupující tak věřiteli nabízel jistotu peněz, které mu vyplatil okamžitě, ovšem ne v plné výši celkového závazku. Kupující spekuloval na to, že mu bude v budoucnu vyplacen větší finanční obnos, než který do koupi dluhu investoval.

Gruntovní peníze tak představovaly prostředek, pomocí kterého mohli lidé investovat své volné prostředky³⁶. Jednalo se přitom o transakci zcela běžnou, které se účastnilo velké množství osob. Mimo investičního prostředku představovala tato instituce pro hospodáře i možnost, jak se rychleji vyrovnat se svými věřiteli a dříve se oddlužit. Obecně lze říci, že trend množství zobchodovaných transakcí od předbělohorské období po druhou polovinu 18.st. připomínal sinusoidu. Množství transakcí během třicetileté války kleslo, ale v poválečném období se nejprve vrátilo na původní hodnoty a poté ještě rostlo.

Koupit dluh na statku mohl hospodář, ale i osoba cizí, nebo cizí instituce. Ve většině případů se jednalo o hospodáře, který skupoval podíly rodinných příslušníků, nejčastěji sourozenců. Skoupení podílu cizí institucí, např. špitálem, nebylo časté, ale nebylo také nijak výjimečné.

Vyplácené peníze za skupované částky nebyly nijak regulovány a záležela tak pouze na nabídce kupujícího a prodejcově ochotě s danou nabídkou souhlasit. V literatuře se uvádí³⁷, že v předbělohorské době se vyplácená částka pohybovala okolo 1/3 z celkové výše pohledávky. Následujícím vývojem zvětšující se riziko nevyplacení celkové částky způsobilo, že se i vyplácené částky snižovaly. Pavel v roce 1654 prodal svůj podíl za 33 zl., které představovalo 21,8% z celkové částky. V kontextu toho, že tento závazek byl zcela umořen až po 119 letech, se zdá, že jeho rozhodnutí bylo správné a že ekonomická situace nebyla taková, aby mohl čekat větší množství prostředků od pravidelných plateb.

---

³⁶ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.125

³⁷ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.128

4. Sňatky ptáčovských Brychtů

Nejdříve zde pojem sňatek vymezím. Význam manželství jako instituce se v předindustriální éře od toho dnešního značně lišil. Sňatek především nebyl uzavírán z citové nebo fyzické přitažlivosti, ale hlavně za účelem přivedení na svět dětí a jejich následné výchovy. Manželé byli spíše životními partnery, kteří si během života pomáhali a chovali k sobě vzájemnou úctu, než milenci. Představy o tom, že by lidé měli vstupovat do manželství především z lásky, pocházejí až z období romantismu v 18. st.

Sňatek rovněž nebyl samozřejmostí, ale spíše privilegiem pro ty, jež si jej mohli dovolit. Manželství mělo spoustu nepřátel. Jedním z nich bylo i jednonástupnictví, které nedovolovalo dělení nemovitého majetku a na každém statku tak mohl být pouze jeden hospodář se svým druhem. To je vidět i v 2. generaci Brychtů. Mikuláš se ženil až po převzetí gruntu od Marka. Oba jeho bratři zůstávají svobodní, zřejmě proto, že si mužští zástupci v rodině nemohou další sňatek dovolit. Samozřejmě bylo možné se přivdat či přiženit na nějakou usedlost nebo do města. Dvě Markovy sestry se přivdaly ke svým manželům na grunty v blízkém okolí. Ačkoli se mohl přiženit na grunt i manžel, nebývalo to moc časté. Z dostupných záznamů se zdá, že muži se přiženili pouze do statku, kde chyběl hospodář a oni měli dost peněz na vyplacení ostatních podílníků, aby grunt mohli koupit. Samozřejmě se mohl přiženit pouze jako poddruh, ale to nebývalo moc časté. Rovněž vrchnost často nepovolovala sňatky lidem bez hospodářství, aby zabraňovala „množení“ lidí bez nemovitého majetku.

Se sňatkem se pojila i možná změna sociálního statusu ve společnosti, přičemž častěji to byl spíše sociální pokles, než vzestup. To bylo předurčeno systémem ve společnosti. Hlavním důvodem sociálního poklesu byl právě princip jednonástupnictví. Dědit grunt mohl v rodině pouze jeden sourozenec a ten tak na sebe bral nepřímou zodpovědnost za celou svoji rodinu, především za své sourozence. Sourozenci totiž byli v praxi odkázáni pouze na dědické podíly, které se rozhodně nemohly považovat za jisté. Na dědice gruntu, který byl často předem určen, tak byl vyvíjen tlak v podobě nutnosti dobře se provdat, častěji oženit. Pokud se to dědicovi gruntu povedlo, okamžitě tím zlepšil i budoucnost svých sourozenců. Volnost ve

výběru svého partnera tak paradoxně nejčastěji náležela v okolí nejchudších lidí, u kterých tak bylo víceméně jedno, za koho se provdají či s kým se ožení, protože naděje na zlepšení svého sociálního statusu byla mizivá.

Dalším trendem, který negativně ovlivňoval šance na zlepšení sociálního statusu, byl rychlý růst počtu obyvatelstva. V 16. st. v tomto důsledku rostly ceny potravin a klesaly mzdy, protože cena práce se stala levnější. Oproti tomu počty gruntů zůstávaly stejné.

Z těchto podmínek vyplývá, že sňatek tak nebyl individuální volbou jedince, ale spíše dohodou mezi rodinami, do které snoubenci častokrát ani nemohli mluvit. Důležitost sňatku spočívala i v jeho schopnosti vytvářet rodinné aliance, které mohly přetrvávat desítky i stovky let (v pozdějších generacích narazíme například na alianci rodu Brychtů a Papulů). Sňatek mohl velmi výrazně ovlivnit materiální majetek rodiny, který shromažďovala třeba i stovky let. Sňatkem mohla rodina svůj majetek rozmnožit, promrhat a nebo pouze zachovat. Často nebylo pravděpodobné, že by se vhodný kandidát pro sňatek mohl najít v rodné obci. Hledání vhodného partnera se tak nutně muselo rozšířit za její hranice. Člověk, který se chtěl oženit či vdát za partnera s tím správným sociálním statutem, tak musel být ochotný přestěhovat se do vzdálenějších lokalit a častokrát zpretrhat vazby se stávající rodinou.

U druhé generace si partnera mimo svou rodnou obec vybrali tři členové rodiny. Anna se přivdala do blízké vesnice Koněšín. Jíra, který se přizemil do Třebenic a Maryana, jenž se přivdala do Třebíče. Překážkou při geografické mobilitě mohl být ale častokrát fakt, že s přestěhováním mimo panství musela souhlasit i vrchnost, a její souhlas nebyl rozhodně samozřejmý.

4.1. Vdovství

S manželstvím byl bezprostředně spojen pojem vdovství. Je zde nutné upozornit, že statut vdovy a svobodné matky se v tehdejší společnosti od sebe velmi lišil. Také role vdovce a vdovy byly od sebe velmi rozdílné. Ovdovění ať už muž nebo žena se považovalo za tragickou událost, kterou ale bylo potřeba rychle řešit. Vdovci a vdovy tak často vstupovali opět do manželství. Zejména na vdovy byl

vytvářen společenský tlak, aby se pokud možno znovu provdaly. To byl i případ Markéty, manželky Václava z 1. generace. V době, kdy se přivdala na grunt, měla již syna z prvního manželství a Václavovi porodila dětí dalších šest. Je jisté, že šance vdov na další provdání se značně lišily. Faktorů, které tyto šance ovlivňovaly, bylo více. Jedním z hlavních byl bezesporu věk. Čím mladší vdova byla, tím perspektivnější se jevila. Dalším bylo množství dětí. Ideální vdova v tomto ohledu byla vdova bezdětná. A posledním faktorem, nikoliv nejméně důležitým, bylo množství majetku, kterým vdova disponovala.

Pokud ovdověl sedlák, hlava domácnosti, v čele hospodářství přetrvával. Naproti tomu stav, kdy vdova hospodařila na gruntu sama, byl považován za přechodný a společnost očekávala, že se podle toho vdova zařídí. Nejideálnější variantou vývoje byla pro vdovu situace, že se znovu provdá a vedení hospodaření předá svému novému manželovi. Vdovy v čele gruntu ale byly často již starší, a mnohým z nich se tak znovu provdat nepodařilo. Ženě, které se nepodařilo znovu provdat, častokrát nezbývalo, než předat grunt nějakému ze svých dospělých synů. V 2. generaci přežila během společného soužití svého manžela Kateřina, sama se chopila hospodaření a grunt předala svému synovi po dosažení plnoletosti.

5. Vývoj sociálního postavení sedláka

Charakteristikou sedláka se zabývají Petráň a Petráňová ve své práci³⁸. Během 11. až 14. st. se v Evropě vytvářely dlouhodobé tradiční hodnoty, které měly trvalejší platnost. Růst měst se stal pro středověk charakteristický. Města umožnila větší dělbu práce, větší specializaci, lepší rozdělování surovin, zdrojů nutných k obživě i společenských funkcí. Měšťan se tak musel zákonitě cítit, jako hlavním hybatelem těchto procesů. Vše podstatné se dělo ve městě a ten kdo v něm nebyl, byl

---

³⁸ Petráň, Petráňová; Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 4

venkovem. Vedle těchto procesů byly pro venkovy důležité i další procesy, které se děly paralelně. Důležitou novinkou pro rolnictvo bylo vznikání pozemkové dědičné šlechty. V 11-12 st. se u nás kníže opíral o soustavu hradů, které obsazoval členy své družiny³⁹. Snažil se tak upevňovat svoji moc napříč státem. Takto dosazený družiník se ale časem začal vymaňovat ze své závislosti na knížeti. Symbolem a zároveň praktickým nástrojem, jak demonstrovat a praktikovat svoji nezávislost se pro něj stalo jeho vlastní opevněné sídlo. S opevněným sídlem si zároveň přivlastnil vlastní panství a s ním i všechny obyvatele, kteří na něm žili. Tímto momentem se začíná rozpadat centrální správa státu. Pověřený družiník opouští své pověření na knížecím hradě a odebírá se na vlastní opevněné sídlo.

Základní příčinou toho, že se venkov nestal již během středověku pouhou zemědělskou periferií, byly podle Petráňových především nově ustálené civilizační procesy. Jen málokteré město zcela postrádalo zemědělské prvky a naopak i na venkově se našli lidé, kteří se neživil zemědělstvím, ale byli to například řemeslníci. Rozdíly mezi venkovem a městem ale byly už tak velké, že pokud někdo mluvil o venkovani, měl zpravidla na mysli sedláka.

Sedláci museli svému pánovi postupně začít platit daň z míru. Začali odvádět svým pánům daně, naturálie, museli pro pána pracovat. On jim za to garantoval ochranu před nepřátelskými nájezdy. V době permanentních násilných konfliktů měla služba neocenitelnou hodnotu⁴⁰.

V českém prostředí byl vztah podřízenosti rolníka na vrchnosti označován termínem človečenství. Rolník byl podřízen své vrchnosti a musel jí odvádět pravidelné platby. Stupeň i povaha podřízenosti vrchnosti se u každého rolníka lišila podle způsobu, jakým se do poddanství dostal. Na venkově ale existovali i lidé, kteří nebyli v žádném stupni podřízenosti na pozemkové vrchnosti. Většinou se jednalo o lidi s povoláním, které nedovoľovalo se někde natrvalo usadit a nebo s povoláním, které bylo pro ostatní obyvatele obecně prospěšné. Na našem území si status podřízenosti pouze panovníkovi dlouho drželi například Chodové, kteří byli pověřeni pohraniční strážnou službou.

---

³⁹ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 72

⁴⁰ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 73

Ve 12. a 13. st. zvýšené výnosy ze zemědělství způsobily rychlý růst populace. Venkovská sídla se v důsledku toho začala spojovat do větších systémů a osamělé vesnice začaly být čím dál více ojedinelé. Ve 12. st. se v důsledku tohoto trendu zahušťování postupně vyčerpá všechna dostupná půda. Je tedy třeba kolonizovat vzdálenější oblasti. Do českých zemí přicházejí němečtí osadníci ve 12. a 13. st. a přinášejí s sebou mimo jiné i emfyteutické právo⁴¹.

Emfyteutické právo se postupně přeneslo i na oblasti, které byly osídleny dříve a rovněž způsobovalo, že se tlak na zlepšování práv rolníků vůči vrchnosti zvyšoval. Se zlepšením práv po poddané přicházela i stabilita, která umožnila vrchnosti a církvi pravidelně vybírat daně a jiné platby, zejména desátky.

Postupem času se panovníkova cesta ke svým poddaným stále prodlužovala, až někde úplně zmizela. Se zdokonalováním systému výběru daní a poddanské podřízenosti vůči své pozemkové vrchnosti se stále hůře poddaný dovolával ochrany u panovníka. Rostly znevolňovací tendence u vrchností vůči svým poddaným. První takové omezování se objevují v 14. st. Tyto tendence časem nepolevují a svého vrcholu dosahují v 17. st. Poddaní se časem bez svolení nemohli stěhovat, uzavírat sňatky, měnit svá povolání atd⁴².

A jak vlastně vypadala vnitřní struktura sedlácké rodiny? Petráňovi uvádějí, že, domácnost vedl hospodář, který ve své osobě koncentroval prakticky veškeré rozhodovací pravomoci. Téměř nic se v rodině neobešlo bez toho, aby to hospodář sám rozhodl nebo alespoň schválil⁴³.

Žena byla ve všem podřízena svému manželovi. Výchova dětí spočívala v tom, že se podporovaly jejich snahy napodobovat činnosti, které viděly u ostatních dospělých. Takovýmto opakováním se v oněch činnostech zdokonalovaly až byly schopny naplno se zařadit do hospodářského procesu. Často neměly zvláštní zacházení a vyžadovala se od nich i náročnější práce. Většinou byly děti plně zastávat dospělou práci již kolem dvanáctého roku života. Ačkoli byl život dětí na venkově v mnoha ohledech náročný, jejich život existoval i mimo rodinu.

---

⁴¹ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 80

⁴² Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 83

⁴³ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 104-106

S ostatními dětmi z vesnice si mohly společně hrát ve svém volném čase. Čas trávily tancem, zpěvem nebo hraním společenských her⁴⁴.

6. Historie vesnice Ptáčova

Z této doby také pochází první podrobnější informace o vesničce Ptáčov. Dle dochované Lánové visitace z roku 1678⁴⁵ víme, že Ptáčov byla malá ves zabývající se zcela zemědělstvím. Měla tehdy sedm sedláků a dva zahradníky. Domkáři byli ve vsi tři:

sedláci – Václav Matřeka, Mikuláš Blechta, Říha Papula, Matouš Brychta, Jan Benáček, Pavel Dvořák, Jan Tvarůžek

zahradníci – Bartoň Novotný, Mates Zykmut

domkáři – Pavel Sobol, Jan Krejčí, Bartoň Lauček

Dle uvedené výměry byl Brychtův grunt ve vsi největší. Jednalo se o stavení, které v roce 1771 obdrželo číslo popisné 10, které nese dodnes.

Pozdější informace o Ptáčově lze nalézt ve Vlastivědě moravské⁴⁶. Ptáčov leží v dolíku tři a půl kilometru severovýchodně od Třebíče. Měl 40 domů a 313 obyvatel (1906). V roce 1870 jich bylo pouze 165, v roce 1890 zde bylo 295 obyvatel, všichni katolíci. Osada tvoří okrouhlou návěs. Do vesnice vedly dvě hlavní cesty. Na návsi byl rybník a kolem něho stojí grunty. Na koncích vesnice stály chalupy, které byly stavěny z kamene a byly omítnuty. Lidé nosili městské oblečení jako obyvatelé Třebíče.

Děti chodily do školy v Trnavě. Až v roce 1900 byla povolena zatimní škola. V roce 1903 byla zřízena samostatná jednotřídní škola. V knize je i údaj o počtu svazků ve školní knihovně – bylo jich 102.

---

⁴⁴ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000, str. 111-112

⁴⁵ viz. příloha č.5

⁴⁶ Dvorský, Vlastivěda moravská, Brno 1906, str. 354-355

Dále je v knize údaj o ptáčovských rodinách. Grunt č. 8 drží rodina Mityska, grunty č. 15 a 18 rod Benáčků, č. 30 Stejskal a čísla 4, 5 a 12 rod Dvořáků. Tato informace je velmi zajímavá. Po 228 letech ještě v Ptáčově žily dva ze sedmi sedláckých rodů. Zejména rod Dvořáků se ve vesnici velmi rozmohl a držel tehdy tři grunty. K obci patřily pole, loučky, pastviny a stráně, které obyvatelstvo osazovalo stromy. K obci také náležel Tábořský mlýn na řece Jihlavce s číslem popisným 30 a čtyři domy půl hodiny od Třebíče.

Původně patřil Ptáčov třebíčskému klášteru. V roce 1447 zastavil opat Trojan Ptáčov Janovi z Kožichovic. Roku 1490 koupil Ptáčov Vilém z Pernštejna. Vratislav z Pernštejna pak prodal Ptáčov společně s Kracovicemi Třebíči v roce 1556.

Dále je v knize údaj o robotním rozdělení z roku 1776: „V té době bylo ve vesnici 7 celoláníků, kteří museli tři dny v týdnu konat tažnou robotu s párem volů, pěší roboty od Sv. Jiří do sv. Václava 130 dní, 3 chalupníci pěší robotu týdně po dvou dnech a 3 po 1½ dni, dva podruzi po 13 dnech.“

6.1. Rychtář

Jakub Brychta během svého života vykonával funkci rychtáře. V úřadu byl jistě v 80. letech 18.st. a při zápisu jeho úmrtí je připomínán jako bývalý rychtář vesnice Ptáčov. Úřad rychtáře popisuje B. Chocholáč⁴⁷.

Nižší samosprávu v době platnosti emfyteutického práva vykonával ve vsi rychtář. Rychtář vykonával rozkazy vrchnosti a vrchností byl také dosazován. Na některých vesnicích se ale rychtářství dědilo z otce na syna. Rychtář byl dosazován na jeden rok. Přitom platilo, že mohl být znovu zvolen po uplynutí jeho mandátu. Rychtář měl obvykle dva pomocníky, kterým se říkalo konšelé. Mimo konšelů měl také obecníka. Konšelé s obecníkem měli především podporovat rychtáře v jeho úřadě a byli nazýváni přisedícími. Vedle jeho pomocníků mu také radili starší sousedé, jimž se říkalo kmeti. Grunty, na kterých žili kmeti, proto někdy byly označovány jako kmetcí dvory.

---

⁴⁷ Bronislav Chocholáč, Selské peníze, 1998, str.38-54

Hlavní úkolem rychtáře bylo dohlížet nad správným plněním povinností vesnice vůči své vrchnosti. Rychtář měl také dbát na pořádek v obci. Měl se starat o práva a výsady obce, pokud nějaké měla.

Rychtář si měl v obci všimnout, zdali se někdo urážlivě nevyjadřuje o vrchnosti, státu nebo církvi. Měl udržovat ve vsi povinnou úctu a vážnost k těmto institucím. Rychtář měl i soudní pravomoc, kterou vykonával skrze vesnické soudy. Ve sporech rozhodoval společně s konšely a měl pravomoc rozdávat pokuty v případě provinění. Rychtář také pokuty vybíral. Mezi nejčastější spory patřily hádky o majetek mezi sousedy, spory o dluhy, spory o způsobené škody na polích atd.

Soud probíhal ve vesnici velmi jednoduše. Při sporu rychtář obviněného pozval k projednání. Ten se buď k provinění přiznal, např. uznal svůj dluh vůči sousedovi, a nebo dluh zapřel. V prvním případě mu rychtář nakázal, aby svůj dluh uhradil do dvou neděl, případně měl požádat svého věřitele a prodloužení úvěru. Pokud se obviněný k dluhu nepřiznal, musel rychtář svolat své konšele, případně vesnické starší. Musely dorazit i obě znesvářené strany a svědci, pokud to bylo potřeba. Jestliže někdo někoho žaloval, musel také podat důkaz o svém tvrzení. Ten, který škodu způsobil, jí musel také odčinit. Navíc byl odsouzený potrestán vězením v obecní šatlavě.

Největší spory bývaly o hranice neboli meze. V případě sporu se rychtář se svými konšely a staršími obce vydal na místo sporu. Hranice ohledali a za pomoci výpovědi starších sousedů o podobě mezí v minulosti, rozhodli o zachování nebo změně hranic. Tomuto rozhodnutí se musely strany podvolit, jinak riskovaly, že budou potrestány. Všichni účastníci si měli zapamatovat podobu nových hranic. Při koupi nebo prodeji rychtář zaznamenával stranu kupujících a prodávajících aby byly zaznamenány v pozemkových knihách. Tyto zápisy také podepisoval.

Někdy se také stávalo, že se strany svářily i po vynesení rozhodnutí. V takovém případě byly obě potrestány. Některá ze sporných stran se mohla cítit rozhodnutím rychtáře a jeho konšelů poškozena. V takovém případě mohla podat na rychtáře a jeho pomocníky žalobu na vrchnostenském soudě. Pokud se původní rozsudek potvrdil jako správný, tresty pro žalující strany byly větší.

Při větších událostech, jako bylo přepisování gruntu na někoho jiného ještě za života dosavadního hospodáře, se sešla celá vesnice.

Výstižným záznamem o pravomoci rychtářů je „zřízení“ pana Vojtěcha z Pernštejna z r. 1525, na němž se ani v pozdějších dobách mnoho nezměnilo:

citace:

„Všichni svobodní i poddaní lidé v obci mají býti svého rychtáře poslušni. Každý musí poslechnouti, jestliže něco nařídí. Kdyby někdo neuposlechl, nařídí rychtář některému sousedu, aby neposlušníka dovedl „před purkrabího“ (na panskou kancelář). Kdyby se určený průvodce zdráhal uposlechnouti a viníka nepřivedl, má býti také potrestán pro neposlušnost. Rychtář má býti vždy spravedlivý, nesmí lidem krivditi ani komukoliv nadřizovati. Má na všechny sousedy dozírati, aby měli svá stavení v pořádku, aby řádně obdělávali půdu a ji osívali. Nepořádků, zvláště v krčmách, nesmí trpěti. Nesmí svolávati často obecní hromady, zvláště je-li sám krčmářem, aby se mu nemohlo vytýkati, že to dělá pro svůj krčemný užitek. Pro svou vrchnost vybírá všechny poplatky a včas je odvádí na panskou kancelář důchodnímu písaři. Rychtář dá také předvésti na kancelář toho, kdo by nechtěl platiti berně ať z nedbalosti nebo svévole, kdyby se ještě rychtáři protivil. Nařízení panské kanceláře provede rychtář včas a nic nezanedbá. Kdyby však rychtář něco zanedbal nebo úmyslně neudělal, má být přísně potrestán a s ním i konšelé. Rychtář musí pozor míti a dobře uvážiti, než s něčím přijde na panskou kancelář, aby zbytečně neobtěžoval tamní úředníky.

7. Pozdější generace

7.1. Generace VII. (1793 – 1859)

Matouš Brychta – kolářský mistr

*1.ledna 1793 Ptáčov č.10 + 31.3.1859 Jaroměřice č.38

Matouš, poslední dítě ptáčovského rychtáře Jakuba Brychty, se narodil na Nový rok roku 1793 na ptáčovském gruntě č.10. Otec mu zemřel 9 měsíců po

narození a jeho otčímem se stal Jakub Čepek. Rodný statek, o který se Čepek staral, přešel na Matoušova bratra Antonína.

Někdy mezi lety 1805-1808 odešel mladý Matouš pryč z rodné vesnice. Jeho novým působištěm byly Jaroměřice nad Rokytnou. Tam ho jeho otčím poslal do učení. Stal se učněm u Jaroměřického měšťana a kolářského mistra Václava Venclíka (1754-1811) v kolářství na čísle 38. Matouš se vyučil kolářskému řemeslu, složil mistrovské zkoušky a stal se členem kolářského cechu (v roce 1815 je připomínán už jako mistr).

Pro další vývoj rodiny je zajímavé, jak se situace vyvíjela v kolářství č. 38. Se svou ženou Veronikou žil kolář Venclík od roku 1784. V roce 1809 kolářka Veronika umírá a 27.5.1810 se vdovec Venclík žení s druhou ženou Kateřinou. Ta byla vdovou po truhláři Matouši Kinstovi. Rok po tomto sňatku kolář Venclík umírá. 15.srpna 1811 umírá na sněť (brand).

Mladý Matouš Brychta se tehdy teprve v 18 letech ujímá kolářství jako tovaryš. Žil tam s paní mistrovou, tehdy 49letou vdovou. 5.února 1815 si tuto vdovu vzal za manželku. Bylo mu tehdy 22 let a Kateřina byla tedy 31 let starší. Tento sňatek potvrdili svou přítomností vyžádaní svědci – Kašpar Vydra, stolářský mistr a Martin Laukaj, jaroměřický sedlák.

Tímto sňatkem nabyl Matouš slušného majetku a stal se z něho vážený jaroměřický měšťan a kolářský mistr. S Kateřinou Matouš už žádné děti neměl. Kateřina zemřela 2.března 1829 ve věku 68 let a tehdy 36letý Matouš se za čtyři týdny žení podruhé. 28.března 1829 byl v jaroměřickém chrámu Páně sv. Markéty sezdán s dvojnásobnou vdovou Kateřinou, rozenou Strnadovou z Jakubova. Kateřina byla starší o pět let a měla tedy již 41 let.

Již starším manželům Brychtovým se v Jaroměřicích č.38 narodily dvě děti.

Kateřina v roce 1830 o níž bohužel nejsou další zprávy.

A Jakub v roce 1832, který je pokračovatelem přímé linie.

9. prosince pochoval Matouš Brychta svou ženu Kateřinu. Zemřela v 66 letech, zřejmě na úbytě (Abzehrung).

Vdovec Matouš žil u svého syna koláře Jakuba ještě pět let. Zemřel 31. března roku 1859 ve věku rovněž 66 let na sešlost věkem.

Matouš Brychta jako první z přímé linie rodu opustil rodnou vesnici Ptáčov a odstěhoval se do Jaroměřic. Zde se vyučil kolářem

7.2. Generace VIII. (1832 – 1898)

Matouš Brychta – kolářský mistr a pachtýř

*15. července 1832 Jaroměřice č.38 + před rokem 1898

Jediným synem Matouše Brychty, koláře z Jaroměřic, byl dědic a pokračovatel rodu Jakub. Ten se narodil „na poslední chvíli“. Matka měla již 44,5 roku a Jakub byl poslední nadějí, aby rod přežil. Na svět mu 15. července pomáhala Kateřina Svobodová, toho času porodní bába v Jaroměřicích.

V letech 1838-1844 navštěvoval obecnou školu a pak se učil u svého otce kolářskému řemeslu. Stal se z něho mistr a zdědil po svém otci kolářskou živnost.

Oženil se 4. listopadu 1851, tři roky po zrušení roboty. Jeho manželkou se stala Kateřina, dcera jaroměřického měšťana Jana Nezvedy.

S Kateřinou měl Jakub devět dětí:

Leopold se narodil 25.8.1852

Jan se narodil 12.4.1854. Ten byl lékárníkem v Brně.

Marie se narodila 2.1.1856. Ta zemřela v pěti letech.

Ema se narodila 17.4.1858

Marie se narodila 14.5.1862

Jakub se narodil 13.6.1865 a je pokračovatelem přímé linie.

Engelberta se narodila 25.9.1866.

Antonín se narodil 27.5.1869.

Jakub Brychta je připomínán jako vážený jaroměřický měšťan. Změna v životě rodiny nastala na jaře 1861. Jakub prodává kolářskou živnost a ještě téhož

roku definitivně z Jaroměřic odchází. Najímá panský dvůr Nové dvory u Rouchovan na bývalém moravskokrumlovském panství. Tady je definitivně potvrzen již 14.5.1862, kdy se mu narodila dcera Marie. Není známo, jak dlouho měl dvůr v pronájmu. Naposledy je tam matričně připomínán v roce 1869, při narození syna Antonína. Jaké byly další osudy rodiny se nepodařilo zjistit. O tom, kam se svou rodinou přemístil, rouhovanské kroniky mlčí.

7.3. Generace IX. (1865 – 1951)

Jakub Brychta – lékař

*13.června 1865 Rouchovany č.141 + 25.dubna 1951 Hradec Králové

Po vystudování lékařské fakulty působil Jakub Brychta jako lékař ve věznici Mírov. Na sklonku života se odstěhoval do Hradce Králové, kde zemřel. Měl syna Jana.

7.4. Generace X. (1903 – 1973)

Jan Brychta – právník

*6.dubna 1903 Mírov č.15 + 11.12.1973 Plzeň

Jan Brychta vystudoval právnickou fakultu. V období první republiky působil jako soudce v Manětíně. Po 2. světové válce se přestěhoval s rodinou do Plzně, kde působil opět jako soudce. Se svojí ženou Annou měl dvě děti: starší Zoru a mladšího Jana.

7.5. Rozdíl mezi sedlákem a měšťanem

Pokusím se zde přiblížit, jak se od sebe vlastně odlišovaly tyto dvě sociální vrstvy. Rozdíly mezi sedlákem a měšťanem ukazují Petráň a Petráňová. Vztah mezi sedlákem a měšťanem ve velké míře ovlivnil rozvoj peněžního systému. Ten prakticky umožnil, aby se sedlák s měšťanem vůbec měli důvod setkávat. Sedlák díky penězům mohl prodávat své naturální přebytky na trzích, které se vyskytovaly prakticky pouze ve městech. Sedlák tedy musel přijít do města a tam své produkty

nabízet⁴⁸. Touto závislostí sedláka na městu byl prakticky i předdefinován vztah mezi sedlákem a měšťanem. Samozřejmě, že tato závislost byla oboustranná, málokteré město bylo samo zemědělsky soběstačné, nicméně fakt, že měšťan musel do města přijít, ho posunoval do role méněcenného a závislého. Naproti tomu měšťan častokrát trávil veškerý svůj čas v rámci města. Neměl důvod, aby ho opouštěl. Co se dělo mimo město ho nezajímalo a pokud měl k tomu příležitost, dával to i ostentativně najevo. Stejný byl jeho přístup, i pokud se setkal se sedlákem. Dával sedlákovu pocíťovat jeho stavovskou nadřazenost.

Měšťané se postupem času začali čím dál více dívat na sociální vrstvy, které byly nad nimi, a snažili se je napodobovat. Začali se oslovovat pan a paní, oslovením, které do té doby bylo vyhrazeno pouze pro šlechtice. Někteří měšťané už začali nabývat takového majetku, že se šlechtici mohli v materiálních výhodách rovnat. Šlechtici se tak museli poohlížet po jiných způsobech, jak by se od čím dál více ambiciózního měšťanstva mohli odlišovat. Upínali se tedy ke svým rodovým erbům, vznešenému původu a dalším věcem, které se za peníze nedaly koupit.

Druhým směrem se měšťanstvo snažilo zvýrazňovat svou rozdílnost vůči venkovanům, především sedlákům. Vzrůstá vzájemné napětí mezi oběma skupinami. Měšťan se označuje za slušného člověka, a sedláka vykresluje jako nevzdělaného prostáčka, který se hodí pouze na zemědělskou práci. Naopak sedláci viděli města jako hlavní příčinu morálního úpadku a narušování starých tradic.

Postupem staletí se vztahy mezi sedlákem a měšťanem ustálily. Oba se mohli soustředit na vzájemnou ekonomickou spolupráci. Když šel sedlák prodávat na trh, samozřejmě si všiml i okolí tržiště. Sedlák si nacházel ve městě kulturní vzory, které pak přijímal za své. Bohatší sedláci nacházeli na trzích ve městech prostředky, jak se odlišovat od méně majetných obyvatel venkova. Známa je snaha sedláků vylepšovat si interiéry svých gruntů nábytkem, zdobit si stěny obrazy či pořizovat si zdobnější nádobí⁴⁹. Byla to přirozená potřeba. Každá jen trochu majetnější vrstva chtěla dát sousedům své bohatství na odiv.

Jiným směrem se vyvíjely vztahy mezi poddanými a jejich vrchnostmi. Především neměly jednotnou podobu. Hlavními důvody byla různost vrchností a

---

⁴⁸ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; str. 114

⁴⁹ Petráň, Petráňová; 2000, Rolník v evropské tradiční kultuře; str. 118

množství vztahů, které mezi nimi a poddanými bylo. Horský shrnuje⁵⁰, kdo všechno mohl být vrchností:

„Vrchnostmi mohly být:

- šlechtici (ze stavu panského a stavu rytířského),
- církevní instituce (arcibiskupství, biskupství, kláštery, kapituly a pod.),
- zeměpán na tzv. komorních statcích,
- královská města jako instituce,
- jednotliví měšťané královských měst.

Ve všech těchto případech byly vrchnostmi osoby či instituce, které svá panství vlastnily jako alodiální zboží (tj. měly je vloženo do Desk zemských). Své poddané mohli však mít také ti, kteří byli lénníky či many, ať již zeměpána, ať již někoho jiného (manský systém byl např. na Trutnovsku či na statcích olomouckého biskupa v okolí Kroměříže). V tomto případě se nejednou manové a lénníci o své vrchnostenství dělili se svými lénními pány.“

Rozvoj peněžního systému měl za důsledek destabilizaci vztahů mezi vrchností a poddanými. Jediným opěrným bodem, který se ve víru změn nezměnil, Petráňovi vidí v ocenitelnosti majetku právě penězi. Některé robotní povinnosti začínají mizet již ve 12. století a nahrazují je peněžní platby. Je to samozřejmě proto, že vrchnost platbu před robotou preferuje. Peníze jí dovolují účastnit se operací na rostoucích trzích, kde se dá nejrychleji a relativně bez většího úsilí zbohatnout.

Systém byl stále velmi křehký vůči vnějším nepříznivým podmínkám, které ani vrchnost nedovedla ovlivnit. Vrchnost ztrácela své poddané při epidemiích různých nemocí, při hladomorech způsobených špatnou úrodou, rozsáhlých požárech atp. Aby vrchnost pokryla své náklady, potřebovala stálé, pravidelné peněžní platby o svých poddaných. Zde se také začíná projevovat vrchnostenská snaha býti dobrým hospodářem. Peněžní systém totiž násobil zisky, ale i zvětšoval rozdíly mezi účastníky na trzích, kteří hospodařili dobře a těmi, kdo dělali chyby⁵¹.

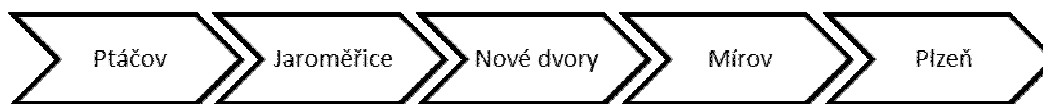
---

⁵⁰ Jan Horský, Poddanství - vrchnostenský systém - středověký a raně novověký venkov

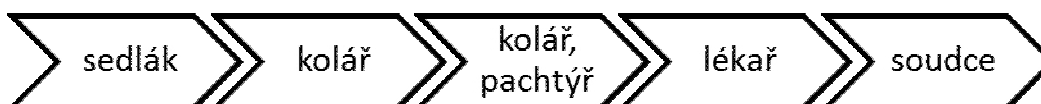
⁵¹ Petráň, Petráňová; Rolník v evropské tradiční kultuře, 2000, str. 119-120

7.6. Přehled geografické a sociální mobility rodu mezi lety 1763-1973

Období konce 18. st. a začátku 19. st. je pro rod zlomový ve dvou ohledech, které spolu jdou ruku v ruce. Do této doby usedlí příslušníci přímé linie vyměňují svoji rodnou vesnici Ptáčov za městské prostředí.

Spolu s touto změnou se mění i jejich profese. Ze zemědělců se stávají nejdříve řemeslníci – koláři a později zástupci odborných profesí. Tato sociální mobilita je vždy mezigenerační, na stejné nebo vyšší vertikální úrovni.

7.7. Stručný přehled současných generací přímé linie

Generace č. 11

Jan Brychta II. – lékař psychiatr

*23.10.1934 Manětín č.150

Generace č. 12

Jan Brychta III. – sociolog, podnikatel

*5.8.1965 Plzeň

Generace č. 13

Jan Brychta IV.

*11.5.1987 Beroun

8. Kolektivní paměť

Pokusím se na tomto místě přiblížit termín kolektivní paměť. Kolektivní paměti se zabývá Sandra Kreisslová ve své disertační práci⁵².

Především je nutné zdůraznit, že kolektivní paměti se v současnosti zabývá více vědních oborů. Jedná se doslova o interdisciplinární fenomén dnešní doby. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je podle Aleidy Assmanové – autorky, kterou Kreisslová cituje, fakt, že až do této chvíle nebyla výraznější chuť dívat se do minulosti a především vzpomínat. Tato nechuť byla způsobena vleklou studenou válkou. Během jejího trvání převládala nepřátelská atmosféra s jejímiž důsledky se teprve nyní vyrovnáváme. Rovněž rozpad východního bloku způsobil, že se nepohodlné vzpomínky držely v ústraní.

Zajímavý je konstrukt francouzského filosofa a sociologa Maurice Halbwachse. Podle něj je lidská paměť vázána na společnost. Bez společnosti nelze o paměti vůbec uvažovat. Pokud by se Halbwachs dovedl do krajnosti, tak individuální paměť vůbec neexistuje. Paměť označuje jako společenský fenomén, který se učí během procesu socializace. Jedinec může vzpomínat, pouze pokud je součástí nějakého skupiny.

Kreisslová ve své práci poukazuje, že Halbwachs podmiňuje paměť tzv. sociálními rámci⁵³. Paměť se na tyto rámce váže. Mimo hranice těchto rámců žádná

---

⁵² Kreisslová, Konstrukce kolektivní identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců, 2011

⁵³ HALBWACHS, M. Kolektivní paměť, 2010, str. 42

paměť nemůže existovat. Paměť tedy není podmíněna biologicky, není ani biologicky determinovaná. Paměť závisí na procesech, které se člověk naučí. Proces zapomínání je potom velmi snadné vysvětlit. Zapomíná se na věci, o kterých se nemluví. Pokud se o věci nemluví, není v sociálním rámci. Proto, abych si něco pamatoval, je tedy nutné dostat to do svého sociálního rámce a danou skutečnost v něm uchovat. Z minulosti se tak stává sociální konstrukt, který je přímo ovlivňován přítomností. Pokud v přítomnosti neexistuje poptávka po minulosti, minulost se začíná vytrácet ze sociálních rámců a následně i z paměti.

Podle Assmana, autora, kterého Kreisslová označuje jako znovuobjevitele Halbwachse, nositelem paměti skupina být nemůže. Skupina je pouze databází vědomí, sociálních rámců, na které se jedinec dívá svojí pamětí. Jedinec je tedy nositelem paměti. Tím se odlišuje od Halbwachse, který jako nositele paměti vidí skupinu. Oba autoři se ale shodují na tom, že společné povědomí o minulosti je odrazem skupinové sounáležitosti.

8.1. Komunikativní a kulturní paměť

Assmana v *Collective Memory and Cultural Identity* uvádí, že kolektivní rozpomínání má dvě formy⁵⁴. První typem je forma komunikativní. Ta se užívá v nedávné, neboli živé minulosti. O této paměti jsou členové jedné skupiny schopni se bavit. Pro komunikativní paměť je příznačné, že se přímo váže na své nositele – hostitele. Přirovnání člena skupiny k hostiteli mi zde připadá vhodné, protože podle Assmana je na těchto lidech komunikativní paměť bytostně závislá. Pokud hostitel zemře, paměť mizí také. S „úmrtí“ paměti se ale uvolňuje prostor pro paměť novou. Hloubka komunikativní paměti sahá do 3 až 4 po sobě následujících generací. Průnik názorů všech těchto členů na historii skupiny se pak stává obecným názorem skupiny na vlastní minulost i se všemi postoji vůči ní.

---

⁵⁴ Assman, *Collective Memory and Cultural Identity*, str. 125

Komunikativní paměť se průběžně přetransformovává do paměti kulturní, která má větší symbolický nádech. Tuto přeměněnu mají na starosti kulturní činitelé v dané společnosti. V praxi se může jednat o učitele, kazatele, popové hvězdy, spisovatele atd. Kulturní paměť slouží především k jejímu ceremonálnímu používání a je potřebná k udržení skupinové identity. Takto „zachovaná“ paměť už nepotřebuje svého hostitele, stává se nezávislou a je schopna přežít i ony 3 až 4 generace.

Kreisslová shrnuje několik kritérií, která jsou podle Assmana⁵⁵ pro kulturní paměť signifikantní, citace:

- „1. příslušnost ke konkrétní kolektivní identitě – kulturní paměť uchovává sociálně sdílený soubor vědění určité kolektivity, z něhož se formuje pocit skupinové jedinečnosti a jednoty, tedy kolektivní identity;
  2. rekonstruktivita – bylo již uvedeno, že žádná paměť neuchovává minulost jako takovou, tudíž i kulturní paměť postupuje rekonstruktivně, vždy z pozice aktuální situace. Kulturní paměť je sice pevně fixována prostřednictvím figur vzpomínání a zásoby vědění, avšak každá přítomnost si ji znovu osvojuje, rozebírá, uchovává a také mění. Kulturní paměť je retrospektivním konstruktem;
  3. zformovanost – pro zprostředkování paměti je nezbytností určitá pevná forma vyjádření, a sice např. prostřednictvím písma, obrazů či rituálů. Zformovanost je jedním z hlavních rozlišovacích znaků mezi kulturní a komunikativní pamětí;
  4. organizovanost – znamená institucionalizaci kulturní paměti např. ceremonializací a specializací jejích nositelů;
  5. závaznost – ze závaznosti kulturní paměti vyplývá pro určitou kolektivitu jasná hodnotová orientace;
  6. reflexivita – kulturní paměť reflektuje jak praxi v podobě přísloví a pořekadel, etnoteorií či rituálů, tak sebe sama např. prostřednictvím interpretace a reinterpretace, kritiky, cenzury a kontroly.“
- konec citace

---

⁵⁵ Assmann, Kolektivní paměť a kulturní identita, 1988, str. 13-15

Podle Assmana má každá paměť tři komponenty, které dohromady vytvářejí celkovou dimenzi každé z lidských pamětí. Jedná se o tyto komponenty: nositele, prostředí a podporu uchovávání paměti. Pro lepší názornost zde uvádím Assmanovu tabulku uvedenou v práci S. Kreisslové⁵⁶.

Dimenze	Biologická paměť	Komunikativní paměť	Kulturní paměť
nositel	lidský mozek	sociální komunikace	symbolická média
prostředí	sociální komunikace	lidský mozek	sociální komunikace
podpora	symbolická média	symbolická média	individuální paměť

8.2. Kolektivní trauma

Kolektivní trauma se váže ke skupině lidí, kterým postihuje jejich kolektivní paměť. Za příklad kolektivního traumatu by se mohl dát holocaust, komunismus, fašismus, rok 1968 u nás, válka ve Vietnamu, válka v Iráku atd. Tyto traumatizující události, které se odehrály v minulosti, se podle, často váží pouze k jedné konkrétní generaci. Po odchodu této generace se tak ztrácí potřebný kontext, potřebný k pochopení předchozích událostí. Aby se něco mohlo stát kolektivním traumatem, musí panovat přesvědčení o tom, že daná událost byla jedinečná a autentická. S odchodem jedinečné generace odchází i traumatizující vzpomínky a kolektivní trauma tak zaniká.

⁵⁶Kreisslová, Konstrukce kolektivní identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců, 2011, str. 63

8.3. Historie a kolektivní paměť

Historie a paměť tedy nejsou totéž. Pokud je paměť součtem všech sociálních rámců dané skupiny a nebo pouhým náhledem jedince na tento součet, tak je možné a ve většině případů asi i pravděpodobné, že se paměť a historie se od sebe budou lišit. Historie se snaží být přesná. Je pro ni důležité znát přesné údaje. Snahou být přesná a objektivní historie tenduje k tomu, aby byla pouze jedna, v duchu Descartovské tradice. Samozřejmě asi není možné, aby tomu tak v praxi bylo, nicméně se o to nesmí přestat snažit. Naproti tomu paměť je v tomto značně nedokonalá. Paměť jen těžko uchovává přesná jména, data, souvislosti atd. Paměť tyto přesná data může ztrácet v průběhu vlastní reprodukce. Paměť se také může snažit tyto údaje vědomě vytěšňovat ze svých sociálních rámců a začít je zapomínat.

8.4. Kolektivní paměť rodiny v konfrontaci s její historií

Ve svém výzkumu jsem oslovil 18 členů rodiny, kteří jsou členy rodu Brychtů a jejich muže a manželky. Celkem je ve výzkumu zahrnuto 21 osob. Příslušnost k rodu se v rodině Brychtů tradičně odvozuje patrilineárně.

Osoby ve věku 19-21 let: 5

Osoby ve věku 21-39 let: 4

Osoby ve věku 40-55 let: 8

Osoby ve věku 55-77 let: 4

Dosažené vzdělání v rodině:

Středoškolské vzdělání: 8

Pro svůj výzkum jsem zvolil kvantitativní metodu. Členové rodiny dostali k vyplnění dotazník s následujícími otevřenými otázkami:

Otázka č. 1) Odkud pochází rod Brychtů?

Otázka č. 2) Jak vzniklo příjmení Brychta?

Otázka č. 3) Za jakou národnost se považujete a proč?

Otázka č. 4) Považujete historii rodu za slavnou?

Otázka č. 5) Považujete české dějiny za slavné?

Otázka č. 6) Rod Brychtů je původem rodem (měšťanů, sedláků...)?

Otázka č. 7) Do jaké sociální vrstvy byste zařadily rod Brychtů?

8.5. Výsledky dotazování a jejich interpretace

Otázka číslo 1): Odkud pochází rod Brychtů?

Je prokázáno, že rod Brychtů je původem z Moravy. Pouze 12 členů ale pro svou odpověď Moravu zvolilo. Jedna odpověď pro Německo byla podle respondenta z důvodu podoby příjmení a faktu, že se dříve psalo s „i“ místo „y“.

V současném sociálním rámci rodiny se zřejmě do popředí dostává fakt, že všichni členové v současnosti žijí na území Čech. Rod se nyní dělí na čtyři hlavní větve: Pražskou, kde žijí 4 jeho členové; Středočeskou, která čítá 8 členů; Plzeňskou, kde sídlí 6 členů a Českobudějovickou se 3 členy. Poslední generace, která na Moravě trvale žila, byla generace devátá (1832-1898). Český rámeček tak zřejmě dlouhodobě vytlačuje paměť rodiny na svoji moravskou minulost. Ke změně úhlu při nazírání na

původ rodiny by možná došlo, pokud by se některý z jejích členů opět odstěhoval na Moravu.

Otázka číslo 2): Jak vzniklo příjmení Brychta?

V rodině existují dva názory, které jsou téměř rovnoměrně zastoupeny. Prvním je, že příjmení žádný význam nemá a vzniklo náhodou. K tomuto tvrzení se hlásí 12 členů rodiny. Podle druhého stanoviska je příjmení Brychta nějakým způsobem odvozeno od slova rychtář – richter. Hlavní nositelkou této paměti v rodině se zdá být Plzeňská větev, kde takto odpověděli všichni její členové. Dva navíc upřesňují, že příjmení je spojením dvou slov: slova erb a slova richter. Ve volném překladu mi z tohoto spojení vychází něco jako správce erbu, čili skutečně jedna z hlavních funkcí rychtáře v poddanské vesnici – zastupování zájmů vrchnosti na vesnici.

Názor, že příjmení žádný význam nemá a že vzniklo náhodou lze vcelku snadno pochopit. Na první pohled totiž nic neznamena a těžko se zařadí do nějakého sociálního kontextu. Původ příjmení tak pro lehkou většinu rodiny není něčím, pod čím by si mohli něco představit a zapamatovat.

Druhá varianta se zdá být historii původu příjmení bližší. V historii rodu je skutečně možné najít sedláka, který byl zároveň i rychtářem. Problémem je ale fakt, že se jednalo o rychtáře až v šesté generaci (1739-1793), který se Brychtou jmenoval už po svém otci. Nicméně se mi zdá jako možné, aby se původ příjmení odvíjel od nějakého rychtáře, který žil ještě před rokem 1540. Rychtáři byli většinou největšími sedláky ve vsi, což by zřejmě tento předek splňoval. Někaký písemný záznam o něm ale samozřejmě není.

Otázka číslo 3): Za jakou národnost se považujete a proč?

Naprostá většina členů rodu se považuje za Čechy. Pouze dva napsali, že jsou Moravané. Výsledek se tak trochu nese v duchu odpovědí na první otázku. Téměř

150 let chybí v rodině sociální povědomí, které by v současnosti připomínalo, že kdysi rodina žila na Moravě. Jenže i ti, kteří v první otázce odpověděli, že rod je původem z Moravy, se označují za Čechy. Národnost je samozřejmě věcí osobní volby, člověk se s ní nerodí ani ji nedědí. Přesto není hlavním důvodem, proč se většina rodiny označuje za Čechy, jejich osobní rozhodnutí Čechem být. Tím důvodem je totiž fakt, že většina členů rodu nepovažuje obyvatele Moravy za Moravany, ale Čechy. Vedle tohoto důvodu uváděli jako další důvod jazyk. V rodině je zřejmě nejvíce rozšířen sociální rámec, který se chová podle tohoto vzoru: Mluvím česky, tedy jsem Čech. Morava nemá svůj vlastní jazyk, tedy není možné být Moravanem.

Otázka č. 4) Považujete historii rodu za slavnou?

Většina odpovědí byla vyjádřena slovem normální. Za normální nebo běžně slavnou ji označilo 15 lidí. 4 ji považují za slavnou a 2 za neslavnou. Nejvíce zastoupeným pohledem na vlastní minulost je tedy ten, že se výrazněji nelišila od ostatních.

Otázka č. 5) Považujete české dějiny za slavné?

Na rozdíl od otázky číslo 4, české dějiny považuje většina členů rodiny za slavné. Nejčastějším argumentem je velikost země ve středověku, její vojenská a politická moc. Často je také zmiňováno Husitství jako důvod, proč být hrdý na české dějiny. Vícekrát je také zastoupeno období panování Rudolfa II., zde je zdůrazňována kulturní vyspělost země a celoevropský význam Prahy.

Zdá se, že rodina je „infikována“ širším společenským rámcem, který bych nazval „*nekritická národní hrdost*“. Přirozeným jevem, který zde zřejmě také zafungoval, je biologická povaha paměti vytlačovat nepříjemné vzpomínky a zachovávat pouze ty příjemné.

Otázka č. 6) Rod Brychtů je původem rodem (měšťanů, sedláků...)

15 respondentů odpovědělo, že původem jsou Brychtové sedláci. 5 odpovědělo, že měšťané a 1 odpověděl, že neví.

Domnívám se, že v tomto případě měly na odpovědi vliv následující faktory. Jedním z nich je podle mého názoru fakt, že ve společnosti je rozšířený sociální

rámec, který v sobě uchovává informaci o tom, že v minulosti žila většina obyvatel mimo města a byla venkovany. Druhým faktorem je vliv *strážců paměti* v rodině, tedy těch členů rodiny, kteří se o historii rodu více zajímají a tyto informace pak šíří uvnitř rodiny.

Otázka č. 7) Do jaké sociální vrstvy byste zařadily rod Brychtů?

V této otázce panuje velká shoda. 14 rodinných příslušníků vidí rodinu jako součást střední třídy. 7 vidí rodinu jako součást vyšší třídy. Jako hlavní příčinu zde vidím souhru dvou faktorů. Současná generace je složena především z lékařů, učitelů a podnikatelů. Tedy z povolání, které se tradičně do střední třídy řadí. Poslední předcházející generace do této třídy rovněž patřily. Je tedy přirozené, že se v rodině drží sociální rámec, který rodinu vidí jako přirozenou součást střední třídy.

9. Závěr

Cílem této práce bylo popsat vývoj sociální a ekonomické situace rodiny Brychtů a porovnat je se závěry dříve provedených analýz a obecně uznávanými historickými skutečnostmi. Základním pramenem byla pozemková kniha vesnice Ptáčova, která svými kontinuálními zápisy umožnila popsat ekonomický a finanční vývoj rodiny na úseku téměř 200 let. Podle rozhodování členů rodiny se zdá, že nahlížela na svůj grunt jako na ekonomickou jistotu, která jim poskytovala zdroj obživy. Grunt tak neprodávali cizím hospodářům, ani se nestěhovali. Sňatky uzavírali s ohledem na ekonomickou situaci svých partnerů, což vyplývá z uzavírání sňatků s velkým počtem členů rodu Papulů, který byl rovněž velkým sedláckým rodem ve vsi.

Se začátkem 19. století se v rodě objevila silná vůle ke geografické a především sociální mobilitě. Rod se nakonec definitivně usazuje v Čechách a prostředí venkova vyměňuje za město. Profesi zemědělce vyměňuje nejdříve za řemeslnickou práci a později za odborné profese.

V současnosti rod sídlí po celých Čechách. Většina jeho členů se stále živí odbornými profesemi nebo podniká. V rodině je silný sociální rámec vzájemné

sounáležitosti. Současní členové rodiny mají určité ponětí o historii svých předků, ale tyto názory na ně se mísí s všeobecnými představami společnosti o své minulosti.

10. Seznam použité literatury:

Assmann, Kolektivní paměť a kulturní identita, 1988

Dvorský, Vlastivěda moravská, Brno 1906

Halbwachs, M. Kolektivní paměť, 2010

Hajnal, European marriage pattern in historical perspective, 1965

Horský, Seligová, Rodina našich předků, 1996

Chocholáč, Selské peníze, 1998

Jandourek, Sociologický slovník, 2001

Joura, Třebíč v proměnách, 2001

Kreisslová, Konstrukce kolektivní identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců, 2011

Petráň, Petránová; Rolník v evropské tradiční kultuře; 2000

Procházka, Čeká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. st., 1963

Řičař, Občanská genealogie – základy rodopisné práce, 2000

Velková; Krutá vrchnost, ubozí poddaní?, 2009

Seznam použitých odborných článků

Horský, Poddanství - vrchnostenský systém - středověký a raně novověký venkov

Hanzal, Poznámky ke studiu ceny poddanské nemovitosti v 16. - 17. století, příspěvky k dějinám cen nemovitostí v 16. – 18.století

11. Seznam použitých pramenů:

Knihy purkrehtní – Kracovice, Mlýny, Petřůvky, Ptáčov; okresní archiv v Třebíči,
fond města Třebíče, inv. číslo 274

12. Přílohy:

Marek Brychtu.

Roku 1604 Jsi zafu 80 Jana Ezhiklo Jan Jmckmish
 Jan Brunat podstaly Jo M. Wuzlawowij Brychtowij roftacowio
 wuzlawowij synu gogo prodali a podlo rbadu misfflygo
 adwddali jnstym Jpistustenstrijm tak gubij Jo M. wuzlawowij
 kowal. Za summu 550 f. Misto zardaw fu dyl sprong
 kaly porady tozho b. dmy, Jpistlo 78 f 17 ge 1 d. Wuzlaw
 fu klypi na Jsi zafu 80 Mawma kazdo rodmio pcedna luffa
 1605 Jo 12 f do wuzlawowij summy trigome. Wuzlawowij
 jny postawij dca Wuzlawowij Jmze roftacowij sedlawy zempu
 wuzlawowa a Mlynari chym.

Natom Brunat tito nasadmicdy 6 frameditnost magi.
 Mawfota Matka wcz nasadmicfu — — 78 f 17 ge 1 d
 Alona Wuzlawowa kura gt wuzlawowij — — 78 f 17 ge 1 d
 Maryana druga dobera — — 78 f 17 ge 1 d
 Bira wuzlawowij gal gyst — — 78 f 17 ge 1 d
 Mikulast kura gt Jsi Mawlowij — — 78 f 17 ge 1 d
 Jan my mladsty syn Wuzlawowij — — 78 f 17 ge 1 d

Roku 1605 polozil Marek Brychtu Jmzigo wuzlawowij
 12 f
 Roku 1606 polozil Marek Brychtu — — 12 f
 3 klypi dman wuzlawowij wali tito. Alona do kuzlawowij wuzlawowa — 4 f
 Mawfota Matka gyst — 4 f Bira do Fiebemow — 4 f a Jan do star
 Ni Jan zowany do Jpictu na Jana Mikulastu a Maryanu Jpictu. 12 f

Obrázek 1

Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka
Mikulášovej vlastnosti v Bratislave

Leto 1650. Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave. Tento príjem vznikol z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave. Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave. Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave.

Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave

Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	78	10	ge	6	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	78	10	ge	6	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	78	10	ge	6	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	78	10	ge	6	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	9	1	23	ge	6	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	9	1	23	ge	6	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	39	16	ge	16	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	78	10	ge	6	dz	
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	2	1	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	39	16	ge	16	dz	

Leto 1650. 16. Novembra nastalo a vygladalo ze na tomto grunte... Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave. Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave.

Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz
Príjem z predaj tyžoz gruntu od Marka Mikulášovej vlastnosti v Bratislave	8	ge	4	dz

Obrázek 2

Ort Poczory

	Acker	Getreide				Sprossen	
		Sec. Klasse	1. Klasse	Sec. Klasse	1. Klasse	ganze	Stück.
<u>Abgelesene mit Acker</u>							
Wenzel'sche Mühle bei Farsol Dobol - - -	17	25	-	50	-		
Mikula'sche Mühle bei Lanowitz - - -	16	21	5/8	43	2/3		
Wenzel'sche Mühle bei Farsol - - -	16	18	2/3	36	5/8		
Mikula'sche Mühle - - -	19	31	5/8	63	2/3		
Wenzel'sche Mühle bei Lanowitz - - -	13	31	5/8	63	2/3	3	1/2
Farsol Lanowitz - - -	9	30	2/3	60	5/8		
Wenzel'sche Mühle bei Lanowitz - - -	9	21	5/8	43	2/3		
<u>Gärtler mit Acker</u>							
Lanowitz'sche Mühle bei Lanowitz - - -	3	3	-	6	-		
Mikula'sche Mühle - - -	6	3	-	6	-		
<u>Wiese ohne Acker</u>							
Farsol Dobol bei Lanowitz - - -	-	-	-	-	-		
Wenzel'sche Mühle bei Lanowitz - - -	-	-	-	-	-		1/2
Lanowitz'sche Mühle bei Lanowitz - - -	-	-	-	-	-		
<u>Abgelesene</u>	12	108	186	23	372	5/8	4 1/2

Obrázek 5

Tabulka č. 1 :
 Percentuální podíl závdavku k ceně gruntu ve sledovaných lokalitách
 (běžné prodeje)

Název lokality	Sledované období	Počet gruntů	Počet údajů	Percentuální podíl
Mrákotín	1580-1618	27	74	15,4
	1619-1648	14	24	14,6
	1649-1700	26	45	15,9
Hostětice	1580-1618	3	7	10,9
	1619-1648	2	2	–
	1649-1700	3	6	9,1
Růžená	1580-1618	12	23	16,4
	1619-1648	6	8	9
	1649-1700	12	24	8,4
Dolní Bobrová	1568-1618	29	41	16,7
	1619-1648	23	31	3,4
	1649-1700	34	67	6,2
Počítky	1621-1648	5	5	0
	1649-1700	11	24	0,6
Radešín	1602-1618	6	11	10,1*
	1619-1648	5	12	6,1
	1649-1700	6	11	5,7

Obrázek 6

Tabulka č. 4:
Ideální průměrná velikost vejrunkových splátek

Název lokality	Sledované období	Počet gruntů	Průměrná hodnota
Mrákotín	1580-1618	36	3,4
	1619-1648	25	3
	1649-1700	39	2,8
Hostětice	1580-1648	7	4,4
	1619-1648	6	3,2
	1649-1700	8	3,1
Růžená	1580-1618	18	3,8
	1619-1648	8	3,1
	1649-1700	21	2,6
Dolní Bobrová	1568-1618	41	6,1
	1619-1648	26	3,1
	1649-1700	44	1,4
Počitky	1621-1648	12	2,3
	1649-1700	18	1,9
Radešín	1602-1618	6	2
	1619-1648	5	2
	1649-1700	6	1,9
Deblín	1603-1618	29	2,8
Pejškov a Úsuší	1603-1618	10	3,5

